1908
ԵՐԵՍՈՒՆՎԵՑԵՐՈՐԴ ՏԱՐԻ

Տարեկան գինը 10 րուբլի. կէս տարվանը 6 րուբլի.
Առանձին համարները ԱՄԷՆ ՏԵՂ 5 ԿՈՊ.
Թիֆլիսում գրվում են խմբագրութեան մէջ.
Մեր հասցէն՝ Тифлисъ, редакція „Мшакъ" Базарная ул. д. Тамамшева № 16. Կամ Tiflis, Rédaction „Mschak".
Տէլէֆօն № 253.

ՄՇԱԿ

Խմբագրութիւնը բաց է առաւօտեան 10—2 (բացի կիրակի և տօն օրերից)
Բայտարարութիւն ընդունվում է ամեն լեզւով
Բայտարարութիւնների համար վճարում են իւրաքանչիւր տողատեղին 10 կոպէկ
Տէլէֆօն № 253.

ՀԻՄՆԱԴԻՐ ԳՐԻԳՈՐ ԱՐԾՐՈՒՆԻ

ՄՇԱԿ
(36-րդ ՏԱՐԻ)
ԱՄՍԱԿԱՆ ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԻՒՆ ՉԻ ԸՆԴՈՒՆՎՈՒՄ
Հասցէն՝
ТИФЛИСЪ, Редакція «МШАКЪ».
TIFLIS, Rédaction du journal «MSCHAK».

ՕԳՈՍՏՈՍԻ 1-ԻՑ ՄԻՆՉԵՒ ՏԱՐՎԱՅ ՎԵՐՋԸ 5 ՌՈՒԲԼԻ
Ամսական ՄԷԿ րուբլի

Ամերիկա տարեկան	6 դօլլար
Եւրոպա »	30 ֆրանկ
Պարսկաստան »	10 րուբլի
Հասցէն փոխելու համար պէտք է ուղարկել	40 կօպ.

ԴԻՏՈՂՈՒԹԻՒՆՆԵՐ ՎԵՐԱԴԱՐՁՈՂՆԵՐԻ ՀԱՄԱՐ

I

Թիւրքահայ պանդուխտներից, որոնք ցանկանում են հայրենիք վերադառնալ, օսմանեան մի քանի հիւպատոսներ պահանջում են, որ նրանք անցագրի համար բաւական խոշոր տուրք վճարեն և անցեալ տարիների համար տուգանքներ ու պարտքեր հատուցանեն. միւս հիւպատոսները աշխատում են թեթեւացնել վերադարձողների դրութիւնը և կարելիին չափ նուազեցնում են իրանց պահանջները։

Թողնել այսպիսի հարցի լուծումը պատահականութեան և այս ու այն հիւպատոսի սրտի թելադրութիւններին անկարելի է։ Կարեւոր է, որ Կ. Պօլսի հայոց պատրիարքարանը ուրանց ձգձգելու գրադվի այդ հարցով և աջողեցնի ընդհանուր արտօնութիւններ վերադարձող պանդուխտների համար։

Ներկայ պանդուխտները և գաղթականները ամենեին այն սովորական պանդուխտները չեն, որոնք տարէց տարի պարբերաբար թողնում են իրանց գիւղերը և գնում ժամանակաւորապէս հեռու քաղաքներ լրացուցիչ աշխատանքներ ունենալու նպատակով։

Դրանք արհաւիրքի օրերի զոհերն են, որոնք ակամայ տարագրվել են երկրից, որոնք փախել են հայրենի օջախից իրանց անձը փրկելու դիտումով։ Նրանք յաճախ փորձել են վերադառնալու հայրենիք, բայց հնարաւորութիւն չեն ունեցել, որովհետեւ նրանց առաջ արգելքներ և հալածանքներ է յարուցել թիւրքական հին ռեժիմի սարսափելի բռունցքը։

Այժմ, երբ Թիւրքիան սահմանադրական երկիր է դարձել և դատապարտել է իր սեւ անցեալը, նա չէ կարող այդ անցեալի համար պատասխանատու դարձնել իր այն ժողովրդին, որը իսկական զոհ է եղել այդ անցեալի ծանրութեան։ Եւ եթէ կայ մի տարր, որը պէտք է ազատութեան օրերում իրապէս զգար եղած փոփոխութեան բարիքները, դա տառապած ժողովրդի զաւակներն պէտք է լինէին թէ մայր երկրի մէջ և թէ պանդխտութեան վայրերում։

Սարսափելի տասնամեակը, որ մաշեց և քամեց թիւրքահայ ժողովրդին, չէ կարող և չը պէտք է ունենայ տուգանքներ և պարտքեր, որովհետեւ ինքը կեանքի իրականութիւնը մի անվերջ տուգանք էր այդ ժողովրդի համար իր անվերջ զրկանքներով և զոհերով։

Երբ որ երկիրը և նրա ժողովուրդը կը ստանան իրանց խաղաղ զարգացման պայմանները, այն ժամանակ անցագիրների և երթեւեկութեան հետ կապված բոլոր խնդիրները, անշուշտ, կը մտնեն իրանց կանօնաւոր ընթացքի մէջ և պահանջները կառաջադրվեն օրէնքի համաձայն։

Իսկ այժմ, երբ թիւրքահայ պանդուխտը կանգնած է անցեալի լիկվիդացիայի առաջ և նոր կեանքի շեմքին, նա չը պէտք է լինի դարձեալ տուժող և դարձեալ զրկանքներ կրող տարր։

Կ. Պօլսի պատրիարքարանը պէտք է անմիջական միջոցների ձեռնարկէ վերացնելու անցագիրների տուրքը և տուգանքների ու պարտքերի հատուցումը, համարելով կորցրած նրանց ոյժը ու նշանակութիւնը սահմանադրութեան հրատարակութիւնից յետոյ։

Ընկասկած՝ կարելի է սահմանել արտօնութիւնների համար մի որոշ ժամանակամիջոց, որից յետոյ պանդուխտները պէտք է ենթարկվեն սովորական օրէնքների թելադրութեան։ Այդ ժամանակամիջոցը կարող էր լինել օրինակ մինչեւ ներկայ տարվայ վերջը։

Դա մեծ ժամանակամիջոց չէ, որովհետեւ վերաբերում է տասնեակ հազարաւոր մարդկանց, որոնք հեշտութեամբ չեն կարող իրանց ձեռքերի գործերը թողնել, կապած յարաբերութիւնները լուծել և եղած հաշիւները մաքրել։

Պէտք է շտապել։ Ամեն մի օրը նշանակութիւն ունի հայրենիք վերադարձողի համար։

Ա. Քալանթար

ՎԵՐՋԻՆ ՏԵՂԵԿՈՒԹԻՒՆՆԵՐ

(Սեփ. թղթ.)

Շուշի, 1 օգոստոսի

Յուլիսի 29-ին, կէս գիշերից անց, մօտաւորապէս ժամը 3 և կէսին, Աղդամ և Ղարվանդ կայարանների մէջտեղը, Խոջենիգետի ձախ ափին աւազակներ, թւով 3 հոգի, զինված յարձակւում են գործում օմնիբուսով Եւլախից դէպի Շուշի եկող ճանապարհորդների վրա և, հրացանների փողերը դնելով նրանց կրծքներին, մահվան սպառնալիքների տակ, պահանջում են ձէն-ծպտուն չը հանել ու յանձնել ամեն ինչ։ Վերջիններս, ջանը քաղցր համարելով բան փողը, տալիս են չարագործների ձեռքը իրանց մօտ եղած կանխիկ դրամները՝ 500 րուբլի։

Սակայն աւազակները դրանով չեն բաւականանում։ Թալանում են ու մերկացնում խեղճերին, «չը զլանալով» հագած կօշիկներն իսկ դուրս քաշել։

Թալանվածների ու կողոպտվածների մեծ մասը (5—6 հոգի) հայեր են, որոնց թւում և 17—18 տարեկան մի օրիորդ։ Կան և մի թուրք ու իր կինը։ Թուրքական թափթփուկները ամենաստուար ինսինուացիաներով «ջանում» են «հաւատացնել», որ այս տմարդի գործի հեղինակները եղել են հայերը... Չը նայած որ «անմեղ մեղաւորները» (նոյնիսկ թուրքն ու իր կինը) պնդում են ընդհակառակը։ Կառավարութեան կողմից ոչ մի ակտիվ քայլ արված չէ առայժմ։

Եվերոա

—

Պետերբուրգ, 2 օգոստոսի

Ժողովրդական լուսաւորութեան մինիստրութիւնը հետեւեալ կանօններն է սահմանել հոգեւոր սեմինարիաների սաներին ընդունելու համար. անմիջապէս աւարտման ժամանակից, նրանց թոյլատրվում է մտնել Վարշավայի համալսարանի բոլոր ֆակուլտէտները, բայց որում չորս հանրակրթական դասարանների դասընթացքն անցածներին թոյլատրվում է համալսարան մտնել մաթեմատիկայի, ֆիզիկայի և նոր լեզուներից որեւէ մէկի լրացուցիչ քննութեամբ գիմնազիայի դասընթացքի չափով, իսկ վեց դասարանների դասընթացքն աւարտածներին 1908—1909 թ. թ. ակադեմիական տարում թոյլատրվում է իբրեւ բացառութիւն առանց քննութեան գիմնազիաներին կից։ Ընդ սմին համալսարանին իրաւունք է վերապահվում ենթարկել նոր մտնող ուսանողներին լրացուցիչ քննութեան ֆակուլտէտների հայեցողութեամբ։ («Հ. Գ.»)

—

Ներկայումս Պարիզումն է գտնվում նշանաւոր եգիպտացիների պատգամաւորութիւնը, որ Կահիրէից եկել է Լօնդօն, անգլիական կառավարութիւնից խնդրելու, որպէսզի Եգիպտոսում ներկայացուցչական հաստատութիւններ մտցվեն։ („Слово")

—

Բէլգրադ, 2 օգոստոսի

Թիւրքիայի վերջին դէպքերը մի քանի նշաններով բարեյաջող ազդեցութիւն թողին Մակեդոնիայի սերբ ազգաբնակութեան վրա։ Թիւրքական բանտերից ազատ արձակված սերբերի թւում կան քահանաներ և ուսուցիչներ և, ի միջի այլոց, բոլոր նրանք, որոնք բանտարկվել էին սերբ դպրոցներում թիւրքական վարչութիւնից արգելված դասագրքերից օգտվելու համար։ Տեղական թիւրք իշխանութիւնների և Պրիզրէնի սերբ միտրոպօլիտի երկարամեայ թշնամութիւնը վերջացաւ վերջինիս ցանկութեան համաձայն, որի շնորհիւ վերստին բացվեցին սերբ դպրոցները այդ թեմում։ («Հ. Գ.»)

—

Պարիզ, 1 օգոստոսի

Բօրդօ եկաւ սպանիական թագաւորը։ («Հ. Գ.»)

—

Բերլին, 2 օգոստոսի

Վախճանվեց փիլիսօփայութեան յայտնի պրօֆէսօր Ֆրիդրիխ Պաուլսէնը։ («Հ. Գ.»)

—

Լօնդօն, 2 օգոստոսի

Բէյտէրի գործակալութեանը Սպրինգֆիլդից (Իլլինօյսս նահ.) հաղորդում են, որ քաղաքում անկարգութիւններ են ծագել սպիտակամորթ կնոջ վրա մի նեգրի յարձակման պատճառով։ Սպանված են վեց սպիտակամորթներ. մի նեգր ենթարկվեց Լինչի դատաստանին։ Քաղաքի զանազան մասերում սկսվեցին հրդեհներ։ Քաղաքի տէրը խուժանն է։ Նահանգապետի կարգադրութեամբ ամբողջ միլիցիան ուղարկված է Սպրինգֆիլդ։ («Հ. Գ.»)

ՊԱՐՍԿԱՍՏԱՆԻ ԳՈՐԾԵՐԸ

—

Թէհրան, 2 օգոստոսի

Առաջին մինիստրի անունով տրված ուկազով պատուիրված է առաջին խորհուրդ հաստատել նոր մէջլիսի և սենատի ընտրութիւնների նախագիծը մշակելու և քննելու համար։

Զիլլի-Սուլթանը մեկնեց Թէհրանից։ («Հ. Գ.»)

—

Թէհրան, 3 օգոստոսի

Շահը ստորագրեց Պարիզի պարսից դեսպան Սամադ-խանի հրաժարականը։ Ինչպէս յայտնի է, Սամադ-խանի եղբայրը բաստ նստեց ֆրանսիական միսսիայում։ («Հ. Գ.»)

—

Արքայազն Զիլլի-Սուլթանը ճանապարհին՝ Շիրազի և Սպահանի մէջև ենթարկվել է աւազակների յարձակման։ Զիլլի-Սուլթանը փախուստ է տուել լեռները և ազատվել, իսկ նրա ստացուածքը կողոպտված է։

Կասկածում են, որ յարձակման նըշան տրված է Թէհրանից։ («Б.»)

—

Անկարգութիւնները Թաւրիզում սաստկանում են։ Յեղափոխականներն ու մուշտէիդները նորից գրաւեցին այն միակ թնդանօթը, որ խլել էին իրանց ձեռքից։

Շահը հրաժարվել է ներումն շնորհել յեղափոխականներին, նոյնպէս և Սաթթար-խանին, և Թաւրիզ է ուղարկել երկու հազար հոգուց բաղկացած մի զօրամաս։

Շահը մերժել է կատարել ռուսաց դեսպան Հարդվիգի խորհուրդը՝ աքսորել մուշտէիդներին, երկիւղ կրելով մնացեալ հոգեւորականութիւնից, և խոստացել է պատժել մուշտէիդներին, եթէ նրանք շարունակեն պըղտորել մտքերը։ («Б.»)

—

«Lok. Anz.»-ը հաղորդում է մի սենսացիօն լուր, որը, եթէ միայն ուղիղ է, գեղեցիկ կերպով բնորոշում է թէ ինչպէս է հասկանում պարսկական շահը «նոր հիմունքներով մէջլիս հրաւիրելը»։ Շահը վճռել է հրաւիրել 530 հոգի, որոնք պատկանում են իր կուսակցութեան։ Այդ մարդիկ էլ պիտի պարբերաբար հաւաքվեն և պարլա-

ԲԱՆԱՍԻՐԱԿԱՆ

ՊՕԼՍԱԿԱՆ ՆԱՄԱԿՆԵՐ

(Սեփական թղթակց.)

Կ. Պօլիս, 26 յուլիսի

Ստացած էք անշուշտ իմ երէկվայ նամակը, որտեղ պատմել եմ Օրմանեանի դէմ եղած տգեղ ցոյցը և նրա ձերբակալումը։

Այսօր առաւօտ հիւրանոցից դուրս գալիս իմ առաջին գործն եղաւ տեղեկանալ, թէ ուր նրան ուր տարան և ինչ եղաւ արդիւնքը։ Զարմանքով իմացայ եմ, որ նրան արդէն երէկ գիշերին ուշ յետ են բերել իր տունը ձիաւոր զօրքի պաշտպանութեան տակ։

Այդ միջոցին ինձ այցելութեան էր եկել Վիեննայի Մխիթարեանների տեղիս մեծաւորը՝ հ. Գրիգորիս ծ. վ. Գալէմքեարեան, և նրա հետ միասին գնացի ենք դէպի Թագսիմ փողոց, ուր բնակվում է նախկին պատրիարքը։ Բայց այս անգամ էլ ուրիշ արգելքի ենք հանդիպում։ Տան շուրջը մի քանի ոստիկաններ են կանգնած. բացի դրանից 3 էլ հայ պահապան են հսկում, որ ոչ մի տեղ չը հեռանայ։ Այն ժամանակ, երբ մենք մօտենում ենք տան դրան և փորձում ենք ներս մտնել, փողոցի միւս կողմից գալիս են 4 ձիաւոր. «Յառաջդիմութիւն և Միութիւն» թիւրք կոմիտէի մի անդամ, մի թիւրք օֆիցեր և 2 զինուոր։ Կարծեմ գրել եմ, որ մինչեւ հաստատուն և տեական կառավարութիւն կազմվելը մայրաքաղաքի կարգապահութեան վրա հսկելը յանձն են առել լիշեալ թիւրք կոմիտէի անդամները, որոնք իրանց կարգադրութեան տակ մի-մի օֆիցեր և մի քանի զինուոր առած անընդհատ հեծեալ շրջագայում են քաղաքում և հսկում, ինչպէս նըրանք շրջաբերականով էլ յայտարարել են դեսպաններին։ Օրմանեանի տան առջեւ առանց ձիուց իջնելու՝ կոմիտէի անդամը՝ համակրելի դէմքով մի թիւրք բէյ՝ հրահանգ է տալիս պահապաններին, որ նախկին պատրիարքի մօտ ոչ ոքին պիտի չը թողնել, ոստիկանութեան մի պաշտօնեայ և հայ պահապանները պէտք է շարունակ հսկեն նրա վրա, նրա անձից երբէք չը հեռանան, չը թողնեն, որ տանից ոչինչ դուրս չը տանեն և Օրմանեան իր քովինների հետ միշտ խօսէ թիւրքերէն, որպէսզի ոստիկանութեան պաշտօնեան կարողանայ հասկանալ, թէ ինչ է խօսվում։ Այն ժամանակ ես մօտեցայ թիւրք յեղափոխականին, յայտնեցի, որ ես եկել եմ Թիֆլիսից և Օրմանեանի հետ անհրաժեշտ խօսելիք ունեմ, ուստի խնդրում եմ, որ արգելք չը յարուցանէ իմ տեսակցութեան։ Թիւրք յեղափոխականը շատ քաղաքավարութեամբ համաձայնութիւն տուեց և հրամայեց, որ ինձ և իմ ընկերին անարգել ներս թողնեն, բայց երևի յետոյ մի ուրիշ գաղտնի հրահանգ էլ տուեց իր ստորադրեալներին, որ իմ՝ Օրմանեանի սենեակը մտնելուց մի քանի րօպէ վերջը յանկարծ ներս եկաւ թիւրք ոստիկանապետը՝ անշուշտ լսելու համար, թէ Թիֆլիսից եկող պարոնը ինչ ունէր Օրմանեանի հետ խօսելիք։

Օրմանեան նստած էր իր կաբինէտում, այլայլած և յոգնած դէմքով. բայց հետզհետէ կենդանացաւ և գտաւ իր սովորական առոյգ և ուրախ վիճակը։ Նրա մօտ նստել էին Դիւսապ-փաշա (ֆրանսիացի), յայտնի հայ վիպասան տիկին Դիւսապի ամուսինը, տեղական անգլօ ֆրանս. «Le Moniteur Oriental» թերթի րէդակտորը և 2 հայ պահապան, որոնք դրված էին այդտեղ նախ ընթաց երեկոյ նրան ձերբակալող ժողովրդի կողմից։

Այնքան անակնկալ էր իմ այցելութիւնը, որ Օրմանեան նախ շփոթվեց, ինձ չը կարողացաւ յիշել և ճանաչել. բայց յետոյ ճանաչեց, և մենք նստեցինք իր կաբինէտում։ Քանի ոստիկանապետը չէր եկել և օտարներ կային, մենք խօսում էինք ֆրանսերէն. յետոյ, երբ ոստիկանապետը ներս մտաւ, լեզուն փոխեցինք թիւրքերէնի, որ նա էլ հասկանայ։

Մի քանի սկզբնական բանալ (banal) խօսքերի փոխանակութիւնից յետոյ ես խնդրեցի ոստիկանապետին, որ նա պատմէ՝ թէ ինչ պարագաների մէջ տեղի ունեցաւ պատրիարքի դէմ ժողովրդական ցոյցը, նրա ձերբակալութիւնը և վերադարձը։ Այդ միջոցին հայ պահապաններից մէկը ներս մտնելով հաղորդեց, թէ Կում-Կափուի հայոց պատրիարքական թաղի ոստիկանապետ Քեամիլ էֆէնդին, որ այնքան մեծ ճնշումներ էր գործ դնում հայոց վրա բռնութեան օրերի ժամանակ, այժմ, երբ հանգամանքները փոխվել են և հայերը վայելում են թիւրք կոմիտէի բացարձակ հովանաւորութիւնը, վախենալով վրէժխնդրութիւնից կամ պատժից, երէկ գիշեր անձնասպան է եղել։—Այս լուրից յետոյ ոստիկանապետը հետեւեալ կերպով նկարագրեց իրողութիւնը.

«Արդէն 2 օր կայ, որ պատրիարքի տան շուրջը ամբոխ հաւաքվում էր և աղաղակներ էր բարձրացնում նրա դէմ, պահանջելով որ նա պատրիարքարան երթայ հաշիւ ներկայացնելու իր ստացած փողերի։

«Երէկ երեկոյ ոստիկաններն եկան ինձ հաղորդեցին, թէ պատրիարքի տան առջեւ և փողոցում մեծ բազմութիւն է հաւաքվել և թէ հայերը ուզում են բռնութեամբ տուն մտնել և պատրիարքին տանել իրանց հետ։ Այդ լսելով, ես անմիջապէս եկայ այստեղ և աշխատեցի համոզել ժողովուրդը, որ առհասարակ ինձ յարգում է և իմ ներկայութիւնից ակնածելով դադարեց աղմկելուց։ Եւ որովհետեւ անկարելի էր ամբոխը հեռացնել, ես համոզեցի պատրիարքին, որ ինձ ընկերանայ և գնանք պատրիարքարան. պատրիարքը համաձայնեց. անմիջապէս մի փակ կառք բերել տալով նստեցինք մէջը։ Ես և օգնականս նստեցինք կառքի պատուհանների մօտ, մեր մէջքերը դէպի պատուհանը, որպէսզի ամեն մի վտանգից կարողանանք նրան պաշտպանել։ Այդ միջոցին, ամբոխից մի քանի սրիկաներներ թափվեցին, կառչեցին կառքին և բաց պատուհանից ներս բռունցքներ սկսեցին տեղացնել, որոնք դիպչում էին իմ թեւին. թեւս դեռ այժմ էլ ցաւում է այդ հարուածներից։ Վերջապէս կառքն անցաւ առաջ և շարժվեցինք դէպի պատրիարքարան։ Ամբողջ այս երկար ճանապարհին (մօտ 1 ժամ է տեւում), հարիւրաւոր մարդիկ մեզ հետեւում և անկարգ ձայներ էին հանում։ Վերջապէս հասանք Կում-Կափու, պատրիարքարան։ Այնտեղ բացի 3 դռնապանից ոչ ոք չը կար. երեկոյեան ժամը 8-ն էր։ (Այստեղ իմ կողմից պէտք է աւելացնեմ, որ տեղապահ Դուրեան՝ մի շաբաթ աշխատանքից յետոյ յոգնած զգալով իրան գնացել էր մօտակայ ամարանոցներից մէկը և այն օր, ուրբաթ, յուլիսի 25-ին, չէր եկել պատրիարքարան...։ Ամբոխը սաստիկ գրգռված էր։ Ես պատրիարքին անվտանգ հանեցի կառքից, մտցրի մի սենեակ և ես էլ մի ախոռ վերցրի, նստեցի սենեակի դրան առջեւ, որ ոչ ոք ներս չը մտնէ և չը վնասէ պատրիարքին։ Այդ միջոցին կոմիտէն լսելով այդ խռովութիւնը՝ անդամներից 3 բէյ եկան պատրիարքարան և առանձին տեսակցելուց յետոյ պատրիարքի հետ՝ բռնեցին համոզել ժողովուրդը, որ ցրվի, որովհետեւ սահմանադրութեան օրով չէ կարելի այդպէս բռնանալ մի մարդու վրա, որի յանցանքը ապացուցված չէ և հաշիւ տալուց չէ խոյս տալիս։ Երբ տեսան, թէ ամբոխը չէ ցրվում և այսպիսի հանգամանքներում պատրիարքի ապահովութիւնը վըտանգի մէջ է, լուր տուին ոստիկանութեան գլխաւոր պահականոցին, որտեղից 20 հեծեալ ոստիկան-զինուոր եկան։ Բէյերը յայտնեցին ժողովրդին, թէ պատրիարքը պէտք է վերադառնայ իր տունը, բայց որպէս զի ժողովուրդը վստահ լինի, թէ պատրիարքը ոչ մի տեղ չի մեկնի, կարող է իր կողմից էլ պահապաններ նշանակել, որոնք միշտ նրա մօտ կը լինեն և կը հսկեն։ Պատրիարքին նորից նստեցրին կառք, կոմիտէի 2 անդամ-բէյերը նստեցին նրա հետ և հեծեալ զինուորներով շրջապատված անվտանգ մօտ կէս գիշերին բերին հասցրին տուն։ Այժմ մեզ պատուիրված է մնալ և հսկել այստեղ,

մենական եղանակով քննեն պետական հարցերը, մինչև ժամանակ հարցերի շահին [illegible] անդի ունեցող անցքերի և ժողովրդի ցանկութեան մասին:

(Սեփ. Թղթ.)

Թաւրիզ, 31 յուլիսի

Երեկ օր է կախ չը կայ, չը հաշտած գիշերային հրացանաձգութիւնները:

Էյնը-Դովլէի զօրք [illegible]: Նա Երզրումից, ասում են, պատուիրակն է ուղարկել բանակցելու համար: Նրանք երեկ բանակցութիւններ են ունեցել Սաթթար-խանի կողմնակիցների հետ: Սահմանադրականները պահանջել են նախ պաշտօնէ արտաքսումը [illegible] և [illegible]:

Սահմանադրականները [illegible]:

Սալմաստի շրջանի Փաշայովի գիւղում տեղացի «ուղեցոյց»-անձանց և [illegible] միջև ընդհարում տեղի ունեցել. սպանվել են երկու կողմերից մի-մի հոգի. կան և վիրաւորներ. Այս դեպքի [illegible] սովորութեան, կթել է գիւղացիներին:

Իբօ

—

Թէհրան, 2 օգոստոսի

Բաշտում ոստիկանութիւնը ուժանակ գտաւ: Ձերբակալված է նաև ռուսահպատակ հայ Սարգիսը, որի բնակարանում գտնվեցին պայթուցիկ նիւթեր:

Նոր թոյլատրված կրօնական ընթերցումների ժամանակ փորձեր եղան ամբոխի կողմից պարսաւելու սահմանադրութիւնը, սակայն շահը դիմադրեց:

Շահի մօտ եկած Զիլլի-Սուլթանը խոստացաւ մեկնել Եւրոպա: Զիլլի-Սուլթանը ընդունեց Մօսկվայի լրագիրների թղթակիցներին և երկար խօսակցութեան մէջ մատնանշեց, որ Պարսկաստանը արդէն հասունացել էր սահմանադրութեան համար:

(«Հ. Գ.»)

—

Ուրմիա, 3 օգոստոսի

Մակուի խանութեան մէջ, Ալխանի լեռներում, թիւրքերը գրաւեցին վեց գիւղեր:

Թիւրքերի սահմանն անցնելը խափանելու համար զանազան տեղերում ամրութիւններ են հաստատվում:

Քիւրդական շիկակ ցեղի բէկ Օմարաղան երկայ Էնգէլիի շրջանում և մտադրութիւն ունի թիւրքահպատակութիւն ընդունել: Քիւրդերը իրանց սեփականութիւն յայտարարեցին վեց գիւղեր Սալմաստի արևմտեան մասում: Այդ գիւղերը իրականապէս գրաւված չեն, սակայն բնակիչներին առաջարկված է ցանքսը չը ժողովել առանց թիւրքերի թոյլտւութեան: («Հ. Գ.»)

—

Ուրմիա, 2 օգոստոսի

Թիւրք-պարսկական խառն մասնաժողովի համարեա երկու ամսվայ աշխատանքները ոչ մի հետևանք չը տուին: Կոմիսարները չեն կարողանում համաձայնութեան գալ՝ թէ ինչպիսի դաշնագրութիւններ պէտք է լինեն բանակցութիւնների հիմքում, մեկնաբանելով նրանց բոլորովին տարբեր:

(«Հ. Գ.»)

ԹՈՒՐՔԻԱՆ ԱԶԱՏԱԳՐՈՒԹԵԱՆ ՇԵՄԻՆ

«Times»-ին հեռագրում են Ամերիկայից, որ Թիւրքիայում սահմանադրութիւն յայտարարվելուց յետոյ Ամերիկայի թիւրքահպատակ էմիգրանտների շրջանում [illegible]:

Հայերը, թիւրքերը, յոյները, բուլղարները — բոլորն էլ որոշել են հայրենիք վերադառնալ:

Ամենից աւելի ուրախանում են [illegible], ժամանակ, հայերը, որոնք [illegible]:

Մինչև անդամ եւրոպական [illegible] «Times»-ը,—կազմվում են [illegible] վերադառնալու համար: [illegible] Թիւրքիա:

Երիտասարդ-թիւրքական կոմիտէն [illegible] բոլոր հայ բանտարկեալների մանրամասն ցուցակը, որոնք մինչև այժմ էլ, չը նայելով ամնիստիայի յայտարարման, տառապում են բանտերում:

Պատրիարքարանում այդ առիթով կուտակված են գաւառներից ստացված բազմաթիւ գանգատներ:

(«Դաղէթ»)

—

Վանից հիւպատոսները գեկուցանում են, որ տեղական ադմինիստրացիան չէ գործադրել ամնիստիան հայ քաղաքական կալանաւորների վերաբերմամբ:

Լրագրական այն տեղեկութիւնները՝ թէ իբր յունական բոլոր հրոսակախմբերը վայր են դրել իրանց զէնքերը, լիովին չեն հաստատվում հիւպատոսական գեկուցումներով. օրինակ, Մօնաստիրից գեկուցանում են, որ զէնքերը վայր են դրել միայն 150 յունական չետնիկներ 5 հրամանատարներով:

—

Զմիւռնիայում անատօլիական զինւորները արձակել են բանտից 1800 կալանաւորներ: Բանտի տեղում զբօսավայր կը ձգվի «Ազատութեան այգի» անունով: («Р. Сл.»)

—

Հաղորդում են, որ 4-րդ զօրաբանակում ապստամբութիւն է բռնկվել: Զօրքերը, իբր թէ, պահանջում են վերադառնալ հին ռէժիմին:

Արձակված են մի քանի հազար պաշտօնեաներ, որոնք գրաւել էին չաղ վարձատրվող պաշտօններ:

Պաշտօնեաները սպառնում են անյապաղ հեռացնել ֆինանսների մինիստրին: («Б.»)

—

Կ. Պօլիս, 2 օգոստոսի

Տրամվայի ծառայողների և միւսների գործադուլները վերջացան. Նաւահանգստային բանւորները դեռ շարունակում են չաշխատել:

(«Հ. Գ.»)

—

Լօնդօնից հեռագրում են «Б. В.» լրագրին, որ Կ. Պօլսից ստացված տեղեկութիւնները խօսում են այն մասին, որով երիտասարդ-թիւրքերի կոմիտէտը պահանջում է սուլթանի հրաժարականը: Ուրիշ լուրերի համաձայն, հրաժարեցումը չէ կայացել մինչև այժմ, որովհետև կոմիտէտի անդամների միջև դեռևս համաձայնութիւն չէ կայացել Աբդիւլ-Համիդի յաջորդի վերաբերմամբ:

—

Բ. Դրան և քաղաքական գործիչներին մօտ շրջաններում լուր է տարածվել, որ Աբդիւլ-Համիդը վճռականապէս հրաժարվել է կատարել երիտասարդ-թիւրքերի կոմիտէտի պահանջը՝ կրճատել լէյբ-գվարդիայի զօրքերի թիւը 20,000-ից՝ հասցնելով 1—2 հազարի:

Ասում են, որ սուլթանի պատասխանը տրված է նրանց երկար խորհրդածութիւնից յետոյ և հնարաւորութեան ոչ մի յոյս չէ թողնում այդ վէճը վերջացնելու կօմպրօմիսներով և փոխադարձ զիջումներով:

Չեն բացասում նոյնիսկ, որ կարող է պատահել, որ Աբդիւլ-Համիդին առաջարկվի հրաժարվել գահից, իսկ նրա յամառութեան գահից յօժարակամ չը հրաժարվելու դէպքում, նրան շատ կարճ ժամանակամիջոց կը տրվի մտածելու համար, որից յետոյ կը յայտարարեն նրան գահընկէց արված և արքայազուններից մէկը իր վրա կառնի ռեգենտութիւնը, մինչև որ ժողովրդական ներկայացուցչութիւնը հաւաքվի և նոր փադիշահ ընտրի: («Гол. М.»)

—

Լօնդօնեան և պարիզեան բօրսաներում բանակցութիւններ են վարվում թիւրքական փոխառութեան մասին:

Գերմանիան երիտասարդ-թիւրքերին միրաշահելու նպատակով առաջարկում է իր ֆինանսական ծառայութիւնները: («Б.»)

—

Պարլամենտական ընտրութիւնները Թիւրքիայում սկսվում են օգոստոսի 14 ին նոր տոմարով: Ընտրողական պայքարը արդէն սկսվում է: («С.»)

—

Երգմնագրի բնագիրը, որով զօրքերը երդւում էին սահմանադրութեանը հաւատարիմ մնալու, հետևեալն է. «Արաբիչ Աստուծոյ անունով: Երդւում եմ պատւովս, որ ամբողջ կեանքիս ընթացքում պիտի պաշտպանեմ սիրելի փադիշահի նուիրած սահմանադրութիւնը, մինչև արեանս վերջին կաթիլը պիտի նպաստեմ հայրենիքիս և ազատութեան պաշտպանութեանը ընդդէմ դրանց թշնամիների չար նպատակների և հաւատարիմ պիտի մնամ իմ փադիշահին, քանի նա հաւատարիմ կը մնայ սահմանադրութեանը»: («С.»)

—

Երիտասարդ թիւրքերը ձեռք են բերել այն բոլոր եւրոպական ու թիւրքական մամուլի օրգանների ցուցակը, որոնք թիւրք կառավարութեան ռեպտիլեան ֆօնդից սուբսիդիա են ստանալիս եղել: Այդ ցուցակի մէջ կան և այնպիսի անձանց անուններ, որոնք դիպլօմատիական շրջաններին են պատկանում: Սպասվում է, որ շուտով այդ ցուցակը հրատարակութեան կը տրվի:

(«Слово»)

—

Կ. Պօլսի լրտեսները հիմնում են հին թիւրքերի կլուբ: Այդ նոր կլուբին անդամ են գրվում այն բոլորը, որոնց շահերը վտանգի ենթարկվեցին նոր ռէժիմ մտնելու պատճառով: («С.»)

—

Ստորագրութիւն է բացվել Պօլսում երկու նոր կրէյսերներ շինել տալու համար: Կրէյսերները պիտի կրեն սահմանադրական շարժման երկու ժողովրդականութիւն վայելող ղեկավարների անունները, այն է՝ «Էնվեր» և «Նիազի»: («С.»)

—

Թիւրքիայի մինիստրական կաբինետի նախագահ Քեամիլ փաշայի կենսագրութիւնից հետևեալ մանրամասնութիւններն է հաղորդում «Слово» թերթը.

«Քեամիլ փաշան երրորդ անգամն է, որ մեծ վէզիր է լինում: Առաջին անգամ մեծ վէզիր եղած ժամանակ, 1891 թւականին, Քեամիլ փաշան պահանջեց սուլթանից ռեֆօրմներ մտցնել: Դրա համար նա պաշտօնանկ եղաւ ու ձերբակալվեց: Դեսպանների միջամտութիւնը, որոնց հետ Քեամիլ փաշան լաւ յարաբերութիւններ էր պահպանում, մանաւանդ անգլիական դեսպանի միջամտութիւնը, փրկեցին Քեամիլին խիստ պատժից: Քեամիլը նահանգապետ նշանակվեց սախական հեռաւոր նահանգներից մէկում և այդ պաշտօնի մէջ մնաց 4 տարի: 1895 թւականին, երբ հայկական կոտորածները մի ընդհանուր ցասում առաջացրին Եւրոպայում և Թիւրքիայի դրութիւնը խիստ խախտվեց, սուլթանը իշխանութեան գլուխ հրաւիրեց դարձեալ Քեամիլ փաշային, որին և աջողվեց փոքր ինչ թեթևացնել հայերի դէմ սկսված ռեպրեսիաները: Վախենալով Քեամիլի զօրեղանալուց, կամարիլլան հնարեց՝ թէ սուլթանի դէմ դաւադրութիւն է կազմված, և սուլթանին յայտնեցին, թէ Քեամիլն էլ մասնակցում է այդ դաւադրութեան մէջ: Քեամիլը նորից պաշտօնանկ եղաւ և ստիպված էր անգլիական դեսպանատանը ապաստան գտնել: Այժմ Քեամիլ փաշան երրորդ անգամն է իշխանութեան գլուխ հրաւիրվում»:

ԱՐՁԱԳԱՆՔՆԵՐ ԹՈՒՐՔԱՀԱՅԱՍՏԱՆԻՑ

—

(Սեփ. Թղթ.)

Էրզրում, 28 յուլիս

Տեղւոյս բանտը քաղաքական յանցաւորներէ դատարկուած է: Նիկօլը իր ընկերներով աՀագին համակրութիւն վաստկեցաւ տեղս. հինգ տարի բանտին մէջ տանջուելէն վերջը՝ անհամեմատ քէֆերու օրեր անցուցին քաղաքիս մէջ: Ինչպէս կիմանանք, Բասէնէն ալ շատ պատուով անցած են:

Դեռևս ոչ մի ցոյց չէր եղած Էրզրումի մէջ ալ՝ տօնելու սահմանադրութեան հաստատումը: Յուլիս 24-ին ժողովուրդն ու զինւորականները հաւաքուեցան քաղաքիս հասարակաց պարտէզին մէջ: Զինւորականները ընտրեցին իրենց մէջէն սպայ մը, որ երթալով կուսակալին մօտ պահանջեց՝ սէլամլըքը (զօրահանդէս) սարքելու հրաման, ազդարարեց նոյնպէս թէ Նիշանջի Թաբուրի ըսուած գնդէն ոչ սպայ և ոչ ալ զինուոր ներկայ գտնուելու են այդ հանդէսներուն՝ երբ պատիժ իրենց ժողովրդեան ըրած անգթութիւններուն: Կէս օրին քաղաքիս արհեստագիտական վարժարանի նուագախումբը, սպաները և տասն-հազարնոց հայ և թիւրք եղբայրացած ամբոխը դիմեց հայոց առաջնորդարանը, ուրկէ ստուար խումբ մը հայ երիտասարդներ օսմանեան դրօշներ ի ձեռին ընդառաջ ելան: Օդը կը թնդար «կեցցէ ազատութիւն, կեցցէ սահմանադրութիւն» աղաղակներով: Սպաներու խնդրանքին վրայ՝ առաջնորդ սրբազանը ամբոխին երևցաւ և շատ սիրուն բանախօսութիւն մը ընելով բացատրեց սահմանադրութեան առաւելութիւնը, համբերչել ապրելու խորհուրդ տուաւ: Առաջնորդ սրբազանէն վերջը խօսեցան թնդանօթաձիգ զօրայ հարիւրապետ Հիւսամէդդին բէյ և Մկրտիչ Թորոսեան: Սպաները համբուրեցին առաջնորդ սրբազանի աջը, համբուրուեցան հայ երիտասարդներու հետ: Ծեսարանը յուզիչ էր. ժողովուրդը ագահութեամբ կը հնչէր «ազատութիւն» բառը...

Սէլամլըքը տեղի ունեցաւ կառավարութեան պալատին առջև: Կուսակալը և զինւորական հրամանատարը դուրանի վրայ երդում ըրին հաւատարիմ մնալու սահմանադրութեան և ժողովրդեան: Ողջ քաղաքը ցնծութեան մէջ էր. շատ թիւրքեր և հայեր ճառեր արտասանեցին, յորդորելով ժողովուրդը միշտ եղբայր մնալ:

1907-ի ռամազանէն վերջը ձերբակալուած և վերջին ծայր անգթութիւններու ենթակայ եղած թիւրք պարագլուխներէն 18 հոգի Սինոպ աքսորավայրէն կը վերադառնան: Ժողովուրդը խանդավառ ցոյցեր կը պատրաստէ դիմաւորելու համար իր հերոսները. հայ երիտասարդութիւնն ալ անմասն մնալ չի ուզեր. կիրակի օրը խորհրդակցութիւն տեղի ունեցաւ Արծնեան վարժարանի սրահին մէջ. ընտրուեցաւ կարգադիր յանձնախումբ մը, որ հանգամանօրէն պատրաստութիւն տեսաւ արժանաւոր ընդունելութիւն մը ընելու կարնեցի առաջին թիւրք մարտիկներուն:

Ժողովը որոշեց նոյնպէս. ա) պատգամաւորութիւն մը ղրկել առաջնորդին մօտ պահանջելու որ Օրմանեանի մեծադիր կենդանագիրը առաջնորդարանի սրահէն վերցուի. բ) հարցնել թէ արդեօք կը հետաքրքրուի Վանայ բանտին մէջ գտնուող հայ քաղաքական յանցաւորներու ազատման խնդրով (դեռևս ազատուած չեն հակառակ սուլթանի իրադէին): Առաջնորդ սրբազանը շատ քաջալերական խօսքերով ընդունեց այդ առաջին երիտասարդական ցոյցը և պատգամաւորներուն յայտնեց, թէ Օրմանեանի պատկերը արդէն վերցուած է, իսկ Վան գտնուող հայ քաղաքական բանտարկեալներուն համար ալ դիմած է ուր որ անկ է և պատասխանի կը սպասէ:

Կը մնար ժողովին ուրիշ կէտ մըն ալ պարզաբանել.—95-ի մարտիրոսներու հողակոյտը (որ տօքի ճամբայ եղած է գրեթէ) երկաթէ ձողերով շրջապատել և եթէ հանգամանքները լաւ գումարի հասնի յիշատակարան մը կանգնել: Որովհետև այս խնդիրը լուրջ խնդիր մըն էր, յետաձգուեցաւ միւս անգամ կայանալիք ժողովին:

Էրզրումի կուսակալը պաշտօնանկ է և պիտի չուէ, կըսեն:

—ամօ

ՆԵՐՔԻՆ ՏԵՍՈՒԹԻՒՆ

60—90,000 ՌՈՒԲԼՈՒ ԿՈՐՈՒՍՏ

—

Մեզ հաղորդում են, որ ներկայումս Կալագերան կայարանում և նրա մօտակայքում կայ էջմիածնապատկան Մարց կալուածքից կտրած 15,000 գերան:

Իւրաքանչիւր գերան արժէ միջին թւով 6 ռուբլի և ուրեմն բոլոր գերանների արժէքն է 90,000 ռուբլի:

Եթէ հաշւենք նոյնիսկ 4 ռուբլի, դարձեալ կունենանք 60,000 ռուբլու մի հարստութիւն:

Այդ 60—90,000 ռուբլու գերանները կտրված են առանց էջմիածնի գիտութեան և նրանց վաճառքից ստացված գումարը չէ նշանակված Էջմիածնի գանձարանի համար:

Ապա ծում համար:

Այդ հարցի լուծումը կարօտ է պատասխանի:

Գերանները ծախվում են երկաթուղու վարչութեան: Եւ պէտք է ասած, որ մինչև այժմ էլ այդպիսի գերաններ ծախվել են նոյն վարչութեան:

Թէ որքան ծախվել է մինչև այսօր, այդ ճիշտ յայտնի չէ, բայց տեղական գործերին ծանօթ անձեր հաւատացնում են, որ ծախվածի քանակը պակաս չէ այն քանակից, որ այժմ մնացել է:

Ծախվածների վրա դրված են եղել ոչ թէ Մարցի դրոշմները, այլ սահմանակից կալուածատէրերի:

Գերանները համարեա բացառապէս կաղնի են և ունեն տեխնիկական արժէք:

Կալուածքը չէ կարողանում վճարել իր վրա դրված արքունական 4400 ռ. տուրքը, իսկ անտառի փայտը ծախվում է ուրիշների գրպանը լցնելու համար: Վարչութիւնն էլ հարկը դրել է այն գիւղացիների վրա, որոնք օգտվում են էջմիածնապատկան հողերից:

Ձեզ ենք դիմում, Էջմիածնի կառավարիչներ, տէր դարձէք Մարցի կալուածքի եկամուտներին և մի թողէք, որ գերանների գումարը մտնի ուրիշների գրպանները:

Երկու երեք շաբաթից յետոյ գերանները յանձնված կը լինեն և այլևս հնար չէք ունենայ նրանց կօնտրօլի ենթարկելու:

Մենք հրաւիրում ենք ձեր ուշադրութիւնը: Եթէ գերանները անհետանան և նրանց արժէքը չը մտնի Էջմիածնի գանձարանը՝ մեղաւորը դուք կը լինէք:

Այո, դուք, որովհետև ձեզ նախազգուշացրել ենք:

Առայժմ այսքան:

Վ—ն

ԽՕԼԵՐԱ

—

ՊԵՏԵՐԲՈՒՐԳ: Ժանտախտի դէմ մաքառող յանձնաժողովի տեղեկութիւնների համաձայն, յուլիսի 26-ից մինչև օգ. 1-ը կայսրութեան զանազան տեղերում եղել են խօլերայով հիւանդանալու 538 դէպքեր, որոնցից 270-ը վերջացել են մահով:

Խօլերայից անբարեյաջող է յայտարարված Նիժնի Նովգօրօդը, խօլերայից վտանգաւոր—Վօլգա գետը Նիժնիից սկսած մինչև Ռիբինսկ:

Ռոստովից Դ./վ. հաղորդում են, որ քաղաքապետութեան մէջ հիւանդացել են խօլերայով 15, մեռել են 30: Համաճարակի սկզբից հիւանդացել են 120, մեռել՝ 55 հ.:

Նիժնիում օգ. 1 ին և 2-ին հիւանդացել են երեք մարդ:

Տուլայից գրում են, որ նկատի առնելով որ Եպիֆանսկի գաւառում նկատվել են խօլերայի երկու դէպքեր և հիւանդանալու մի քանի կասկածելի դէպքեր Տուլայում, նահանգապետը յատուկ ժողով է գումարել բոլոր վարչութիւնների, զեմստվօների, քաղաքային հաստատութիւնների և բժիշկների ներկայացուցիչներից: Միջոցներ են մշակված հիւանդութեան տարածման առաջն առնելու համար: Նահանգական վարչութիւնը կազմակերպել է երեք սանիտարական խմբեր և ուղարկել է նրանց աւելի վտանգաւոր տեղերը:

ՊԵՏԵՐԲՈՒՐԳ, 3 օգոստոսի: Ժանտախտի դէմ մաքառող յանձնաժողովը հաղորդում է, որ համաճարակի սկզբից մինչև օրս հիւանդացել են 879, մեռել 443 հոգի:

(«Հ. Գ.»)

—

Խօլերան Բագուի մէջ.—Յուլիսի 30-ին, երեկոյեան, հիւանդացել է Բալախանիի ոստիկանութեան 4-րդ գօրօդօվօյ Պեօտր Գուսևկը: Նա ապրում էր մասնաւոր բնակարանում: Հիւանդը ուղարկվել է նաւթաարդիւնաբերական խորհրդի հիւանդանոցը, որտեղ բժիշկը գտել է նրան հիւանդ խօլերայով:

Լոյս 31 ի գիշերը գօրօդօվօյը վախճանվել է: Այն բնակարանը, ուր ապրում էր հանգուցեալը, իսկոյն ախտահանութեան է ենթարկվել: Հիւանդի մօտ գտնվողները առանձնացված են: Միևնոյն օրը մօտաւորապէս ժամը 10 ին նոյն հիւանդանոցն են տարել էլի 4 րդ ոստիկանատեղից մի ուրիշ հիւանդ՝ Զաքար Մարգարեան. կասկածում են, որ նա էլ հիւանդ է խօլերայով: Բակտերիօլօգիական քննութիւն է կատարվում: («Б.»)

ԹՈՒՐՔԱՀԱՅԵՐԻ ԺՈՂՈՎԸ *)

—

Այնուհետև հարց յարուցվեց զինւորական տուրքերի մասին, որի վերաբերութեամբ պարզաբանվելուց յետոյ՝ երբև դիրեկտիվ յանձնարարվեց ընտրվելիք բիւրօյին՝ դիմումն անել և վերացնել տալ այդ տուրքերը:

Ապա ծեծվում է դրամների խնդիրը:

Մի քանիսը դէմ են, որ ընտրվող բիւրօն հանգանակութիւն սկսէ, այլ նպատակայարմար են գտնում սահմանափակել բիւրօյի լիազօրութիւնները, պարտաւորեցնելով նրան միայն զբաղվել տեղեկութիւններ ժողովելով:

Միւսներն, ընդհակառակն, կողմնակից են որ բիւրօն ունենայ լայն լիազօրութիւններ:

Դրամների վերաբերութեամբ Հ. Առաքելեան հաղորդում է, որ 1896 թ. Թիւրքա-

*) Տես «Մշակ» № 168.

մինչև որ պատրիարքարանի կրօնական և քաղաքական ժողովները գումարվեն և մի որոշում կայացնեն»:

Ոստիկանապետի այս մանրամասն նկարագրութեան համար շնորհակալութիւնս յայտնելով, ես դիմեցի ժողովրդի ներկայացուցիչներին, որ պատմեն, թէ ինչու և ինչպէս այդ ցոյցը կազմակերպեցին: Այդ ներկայացուցիչ պահապանները ինտելիգենտ մարդիկ չէին, արհեստաւորներ էին, բայց լաւ խօսում էին և հետևեալ բացատրութիւնները տուին:

«Այս ցոյցը առաջացաւ նրանից, որ Երուսաղէմից Իզմիրլեան սրբազանից հեռագիր էր ստացվել, թէ ինչու հաշիւ չէք ուզում Օրմանեան պատրիարքից, սպասում էք որ քաղաքից փախչի և յետոյ պահանջէք»:

Ես հարցրի թէ ինքը՝ պատմող հայ պահապանը հաստատ գիտէ՞, թէ Իզմիրլեան այդպիսի հեռագիր է տուել:

«Այո,— պատասխանեց նա,— որովհետև այդպիսի յայտարարութիւններ տպվեցին և ցրվեցին ժողովրդի մէջ թէ հայերէն և թէ թիւրքերէն լեզուներով: Ժողովուրդը դրանից գրգռված, վախենալով որ պատրիարքը կարող է Կ. Պօլսից փախչել հետը տանելով քովը ունեցած փողերը կամ առանց օրինաւոր հաշիւ ներկայացնելու, որոշեց անպատճառ նրան բերել պատրիարքարան, որ այնտեղ մնայ և մինչև հաշիւ չը տայ, չը հեռանայ: Ճիշտ է, որ ցոյցի ժամանակ անվայել արարմունք տեղի ունեցաւ, բայց պէտք է նկատի ունենալ, որ տասն առաջ հաւաքված բազմութեան մէջ մեծ թւով ցոյներ կային, որոնք էին աղմկողները, իսկ կառքի վրա յարձակվողները հայ բուլումբաշիներ (հրդեհաշէջ, пожарный) էին և նրանց այս անտեղի վարմունքի համար ամբողջ հայ ժողովրդին պէտք չէ մեղադրել»:

Այստեղ ոստիկանապետը աւելացրեց, թէ ճիշտ է և թէ այդպիսի անկարգ մարդիկ ամեն ազգի մէջ էլ կան, ինչպէս կան նաև թիւրքերի մէջ էլ...:

«Յետոյ,—շարունակեց ժողովրդի ներկայացուցիչը,—մեզ 3 հոգուս ընտրեցին, որ մենք մնանք միշտ այստեղ, երկուսս անբաժան պատրիարքից, իսկ երրորդը տան դըռան մօտ...»:

Մոռացայ վերև յիշել, որ ոստիկանապետը իր պատմութեան մէջ ասաց նաև, որը հաստատեցին թէ Օրմանեան և թէ հայերը, թէ Կում Կափուի ճանապարհի վրա մի պրօվօկացիա է եղել. մէկը հրացանից կամ ատրճանակից մի գնդակ է արձակել, որի վրա իրարանցում է առաջացել, բայց բարեբաղդաբար անմիջապէս բռնել են արձակող հային, որ յայտնել է թէ գնդակը օդին է արձակել, և դրանով վերջացել է գործը:

Այս միջոցին անգլօ-ֆրանս. թերթի թղթակիցն և Դիւսապ փաշա հեռանալով մնացինք՝ պատրիարքը, հ. Գալէմքարեան, ոստիկանապետը, 2 հայ պահապաններն և ես:

Ոստիկանապետը մի բարի մարդ էր երևում, ուստի ես խօսքը թիւրքերէնից փոխեցի հայերէնի և սկսեցի հարցաքննել իրան, նախկին պատրիարքին:

(Կը շարունակվի)

Սարուխան

Հայ գաղթականների համար ժողոված 40000 րուբլուց Կովկասի նախկին կառավարչապետ Գոլիցինը ուղարկեց բարեգործական ընկերութեան վարչութեան միայն 7000 րուբլի, որից բարեգործական ընկերութիւնը ծախսել է մինչև օրս 4000 րուբլի, և այժմ առձեռն մնում է նրա մօտ մօտաւորապէս 3000 րուբլու չափ մի գումար։

Գ. Լևոնեան յիշեցնում է, որ էջմիածնում էլ մնում է մօտ 17,000 րուբլի պատերազմի գաղթականների համար հանգանակված գումարներից։

Այս առիթով աղմկալի վիճաբանութիւններից յետոյ, որոնց ժամանակ, դեռ նախագահի ընտրութեան րոպէից իսկ, աչքի էր զարնվում Թայֆան, ընդունվում է անմիջապէս մի բիւրօ ընտրել թէ Թիւրքահայերից և թէ ռուսահայերից, որին պաշտօն տալ ստանալու յիշեալ ապառիկ գումարները, կազմակերպելու գաղթը և այլն, բայց որում բիւրօն յաջորդաբար հաշիւ է ներկայացնելու ժողովներով և մամուլի միջոցով։

Գասպար Տէր-Յովհաննեանի տուած տեղեկութիւններից երևաց, որ սահմանադրութիւնը, օր. Վանում, լոկ անունով է հռչակված, որովհետև այնտեղ խստութիւնները դեռ շարունակվում են, և անգամ ծանրացել են։

Բիւրօյի անդամների համար թեկնածուներ առաջարկելիս, թէ նախագահի անփորձութեան և թէ Թայֆայականների սլխտագործութեան շնորհիւ, բարձրանում է դահլիճում մի սոսկալի գոռում-գոչիւն, ականջները խլացնող աղմուկ... Թայֆայականներ առաջարկեցին մի շարք անուններ, որոնք վայրկենաբար գրի էին առնվում քարտուղարից, որը ուշադրութիւն չէր դարձնում միւսների ոչ «իր» մարդկանց առաջարկած անձնաւորութիւնների անունները...

Գ. պ. Ա. Քալանթար, Հ. Առաքելեան, բժշկապետ Նաւասարդեան, Ղ. Աղայեան, որոնք նոյնպէս առաջարկված էին իբրև թեկնածուներ, հրաժարվեցին ընտրվել բիւրօյի անդամներ, պատճառաբանելով որ իրանք սկզբից ի վեր դէմ են եղել ռուսահայերի մասնակցութեանը բիւրօյի կամ յանձնաժողովի մէջ։

Նախագահը մէկ մէկ կարդաց առաջարկվածների անունները, որոնցից 11-ը ընտրված յայտարարվեցին իբրև բիւրօյի անդամներ, իմա՝ Ս. Գիւլբէնկեան (ներկայ չէր), Սօլօվեան, Բաստրմաջեան, Մարիմեան, Զաւարեան, Փափազեան, Գ. Վարդանեան, Ճերմակեան, Գ. Տէր-Յովհաննիսեան, Գ. Կաֆեան, Վահանեան։

Շատերը տեսնելով սկսված անկարգութիւնները, արդար ցասումով լի թողին դահլիճը և հեռացան։

Վերջում ժողովականները Ս. Զաւարեանի առաջարկութեամբ Թիւրքիայի ազատագրութեան կռւի համար ընկած հայ և թիւրք մարտիկների յիշատակը յարգեցին յոտնկայս և ընդունեցին սահմանադրութեան առիթով ողջոյնի հեռագիր ուղարկել Կ. Պօլիս, որ կազմել էր ինքը Զաւարեան։

Ժողովը վերջանալու վրա էր, երբ մի քանի անպատկառներ ոմն Պարունակեանի գլխամբ փողոցային խօսքեր ուղղեցին Գր. Վարդանեանի և Սօլօվեանի հասցէին, որոնք, չը հանդուրժելով այդ տգեղ վարմունքին, կտրականապէս հրաժարվեցին բիւրօյի անդամներ լինելուց։

Կուսակցական գծում շահախնդրութեան մի երևոյթի էլ ականատես եղանք այն խնդրում, որ ինքնըստինքեան կուսակցականութիւնից հեռու է և ընդհանուր։

Ս.

ՏԵՂԵԿՈՒԹԻՒՆՆԵՐ ԳԱՒԱՌԻՑ

(Սեփակ. Թղթակց.)

Նոր-Բայազէտ, 29 յուլիսի

Անցեալ մայիսի 14-ից սկսած, հայոց ուսումնարանի նոր շինութիւն կառուցանող մասնաժողովը, Խորէն վարդապետի նախաձեռնութեամբ, ձեռնարկել է կառուցման գործին։ Հիմքը փորելու աշխատանքներին մասնակցեցին քաղաքի համքարները. առաջին օրը աշխատեցին կօշկակարները, երկրորդ օրը՝ ատաղձագործների միութիւնը, երրորդ օրը՝ դարբին համքարութիւնը, չորրորդ օրը՝ դերձակները և այլն, բոլորը ձրիաբար. ամեն մի համքարական միութիւն մի-մի օր աշխատեց ուսումնարանի հիմքը փորելուն հայկական դափ ու զուռնայով այնպէս, ինչպէս 4—5 տարի առաջ աշխատեցին մեր նորակառոյց ս. Աստուածածին եկեղեցու հիմքի վրա, դարձեալ Խորէն հայր սուրբի ջանքերով։ Բայց պէտք է ասել, որ ամեն մի աշխատութեան օրում բանւորականների ճաշը Խորէն հայր սուրբը ինքն էր նուիրում, յոյս և հաւատ ներշնչելով նրանց դէպի ուսումնարանի կառուցման գործը և նրա բարձր բարոյական նշանակութիւնը մեր մատաղ սերնդի կրթութեան գործում։

Դպրոցի շինութեան հիմքը փորելուց և պատրաստելուց յետոյ, յունիսի 14-ին, եկեղեցականութիւնը, պատարագից յետոյ, օրհնեց կառուցման հիմնարկութիւնը։ Ամբողջ հոգևորականութիւնը, բազմաթիւ հասարակութեան ուղեկցութեամբ, մօտ ժամը 1-ին թափօրով դուրս գալով եկեղեցուց՝ հանդէսով գնաց քաղաքային այգին, որտեղ կառուցվում է ծխական ուսումնարանը և սկսեց օրհնել դպրոցի հիմքը։ Թափօրի գլուխն էր անցած Սևանի վանահայր և մեր հայրենակից Սարգիս եպիսկոպոս Փիլօյեանցը, որ յատկապէս հրաւիրված էր դպրոցի հիմքը օրհնելու։ Հանդիսի վերջում օրվայ պատշաճի քարոզ խօսեց Խորէն վարդապետը, դրուատելով դպրոցի արժանիքը առհասարակ ժող. առաջադիմութեան գործում և յորդորելով մեր քաղաքայիններին նպաստելու ուսումնարանի կառուցման գործին։

Շինարարական մասնաժողովը, նախագահութեամբ հ. Խորէնի, արդէն հանգանակութիւն է բացել ժողովրդի մէջ յօգուտ դպրոցական շէնքի, որի մի մասի ծախսը իր վրա է վերցրել պ. Հ. Խաչատրեան։ Այնուհետև գալիս են մասնաւոր ընտանիքների նուէրները, ըստ կարողութեան, ի հարկէ։ Սակայն հանգանակութեան գործը խոչընդոտների է ենթարկվում, քանի որ շատերը, նոյնիսկ հարուստ վաճառականներից, մեծ դժուարութեամբ են հանում կօպէկները իրանց գրպանից։ Մինչև անգամ նրանք, որոնք խոստացել են հրապարակով նուէրներ անել 200—300—500 րուբլի, մերժում են տալ, զանազան պատճառներ բռնելով... Մէկն ասում է՝ «Մեր մէջ ոյժ չէ մնացել, ինչո՞վ կարող ենք այդքա՛ն մեծ դպրոցի շէնք կառուցել», երկրորդը առարկում է՝ «Հազիւ եկեղեցու շինութեան պարտքից պրծանք, էլ մյա ինչ զուռնա էր, որ կապեցիք պոչներիցս», երրորդը վիճում է՝ «Մեր ընտանիքը չենք կարողանում կերակրել, ի՞նչ ուսումնարանի շինութեան ժամանակ էք գտել», չորրորդը ասում է՝ «Էսա հին ուսումնարանը կար, էլ ի՞նչ էինք անում նորը», և այլ այսպիսի անհեթեթութիւններ։ Բայց այդ բոլորի հանդէպ շինարարական մասնաժողովը թող չը վհատվի և, կրկնապատկելով իր բարոյական ոյժը, եռանդ ցոյց տայ՝ սկսած գործը վերջացնելու և ի կատար ածելու համար։ Ժամանակի ընթացքում դպրոցական փառաւոր շինութեան աւարտմամբ կը գնահատվի նրա չարչարանքը և կը վարձատրվի նրա բարոյական աշխատանքը։

Ոսսորդ

ՆԵՐՔԻՆ ԼՈՒՐԵՐ

◆ Կովկասի Փոխարքան բոլորովին ապաքինվելով՝ մտադրութիւն ունի Կովկասից մեկնել այս օրերս։

◆ Օգոստոսի 3-ին Պետերբուրգ մեկնեց Փոխարքայի դիւանատան պետ Պետերսօնը։

◆ Կովկասեան բժշկական ընկերութիւնը արդէն ստացել է հակախօլերային նոր շիճուկ։

◆ Կովկասեան գիւղատնտեսական ընկերութիւնը վերստին միջնորդութիւն է յարուցել կովկասեան գլխաւոր իշխանութեան առաջ այն մասին, որ թոյլատրվի վաճառել այգեգործական դպրոցի շինութիւնը այգու հետ և գոյացած դրամով ձեռք բերել և կարգաւորել մի կալուածք այդ դպրոցի համար քաղաքից դուրս, Թիֆլիսի գաւառում։ Այս միջնորդութիւնը Կովկասի Փոխարքայի դիւանատունը յանձնել է երկրագործութեան գլխաւոր կառավարչի կովկասեան լիազօրի եզրակացութեան։

◆ Կողբեցի (Երևանի նահանգ) տիկին Փափար Մարգարեան Ուզբրմեանցը, որը վերջին տարիներս ամուսնուց բաժանված Թիֆլիսում էր ապրում և կար ու ձև էր սովորում, յուլիսի 29-ին մի տոմսակ է ուղղել կողբեցի Պետրոս Տէր-Մեսրոպեանցին, խնդրելով յանձնել իր ծնողներին (Անդրկասպեան երկիր, Չերնաևօ կայարան), որ ինքը Կուր գետը ընկնելով վերջ տուեց իր դժբաղդ կեանքին։ Պատճառը ծայրայեղ նիւթական կարիքն էր։

◆ Կովկասի Փոխարքայի օգնական Միցկևիչի նախագահութեամբ և գեն.-նահ. Ռեաբինկինի մասնակցութեամբ կայացած խորհրդակցութիւնը յանգել է այն որոշման, որ պէտք է թոյլատրվի կրկին հրատարակել „Голосъ Кавказа“ լրագիրը։

◆ Մօտ օրերս Թիֆլիսում կը սկսէ լոյս տեսնել վրացերէն լեզուով «Ախալշենի» անունով մի շաբաթաթերթ։

◆ Վօլժսկի-Կամսկի բանկի Թիֆլիսի բաժանմունքի համար ներկայացուցիչ Ռօնդարցեվը կանգ առաւ „Дворцовыя Номера“-ի շինութեան վրա, Դվօրցօվայա փողոցում։ Արդէն սկսված են հարկաւոր աշխատանքները։ Շինութեան այն մասը, որ հիւրանոցն էր գրաւում, վերանորոգվելու է յարմար կերպով բանկի համար։ Բանկը իր գործունէութիւնը կը սկսէ հաւանօրէն նոյեմբերի սկզբից։

◆ Թիֆլիսի ժամ.-գեն.-նահանգապետի կարգադրութեամբ Թիֆլիսեցի Գէօրգի Նիկօլաէվ և Գօրու գ. բնակիչ Գէօրգի Լազարաշվիլին, իբրև վնասակար անձնաւորութիւններ հասարակական կարգ ու կանոնի համար, աքսորվում են Օրէնբուրգի նահանգը զինուորական դրութեան ամբողջ ժամանակաշրջանում։

◆ Օգոստոսի 4-ին, առ. ժամը 6-ին, կախեցին կովկ. զինւ.-նահ. դատարանով դատապարտված Ալէքսանդր Բերիջանօվին։

◆ Թիֆլիսի ժամ.-գեն.-նահանգապետի կարգադրութեամբ, օգոստոսի 1-ից, յուլիսի 9-ի պարտադիր որոշումների հիման վրա, Գունիբսկի փողոցում յուլիսի 30-ին երկու ոստիկանների սպանութեան պատճառով, Գունիբսկի, Արագվինսկի, Իզմայլօվսկի, Կազբէգսկի և Արցունէվսկի փողոցներում բոլոր առևտրական հաստատութիւնները փակվում են։

◆ Յուլիսի 21-ից մինչև 31-ը Թիֆլիսում ստացվել են 44,300 պուդ ալիւր, 8608 պ. գարի, 12,950 պ. խոտ և 750 պ. սիմինդր։ Այլևս երկաթուղով ցորեն չէ մտցվում քաղաքս, որի պատճառով էլ ցորենի պուդը 1 ր. 20 կ. բարձրացաւ 1 ր. 30 կ., գարու գինը 75 կ. բարձրացաւ 80 կօպէկի։ Թիֆլիսի շուկայի դրութիւնը թոյլ է։

◆ Նկատի առնելով այն հանգամանքը, որ Կովկասի կրթական հաստատութիւններից մի քանիսը, առաւելապէս իգական գիմնազիաները և պրօգիմնազիաները, I և նախապատրաստական դասարանները աշակերտուհիներին ընդունելու ժամանակ զանց են առնում ժողովրդական լուսաւորութեան սահմանած թիւը, ինչպէս այն պատճառով, որ մի քանի մանկավարժական խորհուրդներ կրթական հաստատութիւններում ընդունում են երեխաներին այն հասակում, որ անցնում է ամեն մի դասարանի համար օրէնքով որոշվածից, և ապա ուշադրութեան առնելով, որ կրթական հաստատութիւններից մի քանիսը ընդունում են աշակերտների, չը հաւաստիանալով նրանց ձեռքի տակ եղած բոլոր վկայականների իսկութեանը, չը ժողովելով նախնական ամենաճիշտ տեղեկութիւններ նրանց բարոյական յատկութիւնների և այն պատճառների մասին, որոնք դրդում են նրանց մի դպրոցից տեղափոխվել մի ուրիշը,— ներկայումս կարգադրութիւն է եղած, որպէսզի այլևս տեղի չունենան նորմալ կարգ ու կանոնից զանցառութիւններ։

◆ Թիֆլիսի նահանգապետը հաստատել է քաղաքային դումայի ընդունած փունիկուլեօրի պահպանութեան և նրանից օգտվելու կարգի պարտադիր որոշումները։

◆ Թիֆլիսի քաղաքագլուխը, համաձայն քաղաքային դումայի որոշման, նահանգապետի միջոցով ներկայացրել է $2^1/_2$ միլիօն րուբլու քաղաքային փոխառութիւն կնքելու միջնորդութիւնը։ Միջնորդագրին կցված է նաև մանրամասն տեղեկագիր քաղաքի ֆինանսական դրութեան մասին։

◆ Կովկ. ֆիլօկսերային յանձնաժողովի նիստում զեկուցվեց Թիֆլիսի գաւառի Խաշմի գիւղում խաղողի այգիներում ֆիլօկսերա երևալու մասին։ Յանձնաժողովը որոշեց այդ գիւղի այգիները դիտելու համար ուղարկել 8 մասնագէտներից բաղկացած մի մասնախումբ և, այգեատէրերի համաձայնութեամբ, ոչնչացնել հիւանդ որթերը։ Նկատի առնելով որ Կովկասում տարածված է ֆիլօկսերան, և երկիւղ էլ կայ, որ մի գուցէ նա մուտք գործէ Թիֆլիսի նահանգից հարևան Գանձակի և Երևանի նահանգները, յանձնաժողովը որոշեց յիշեալ երկու նահանգների զանազան տեղերում մի շարք ամարիկեան վազեր մտցնել։

◆ Թիֆլիսի դումայի խրատաու Տէր-Միքայէլեան, որ ինչպէս, „Кавказъ“-ն է հաղորդում, իր ընտրութեան օրից ոչ մի նիստի չէ եկել և անգամ չէ մասնակցել երդման, խնդրագիր է ներկայացրել քաղաքագլխի անունով և խնդրում է իրանից վերցնել ձայնաւորութեան կոչումը։ Նրա տեղ հրաւիրված է թեկնածու բժ. Ղօնեան։

◆ Մի պատգամաւորութիւն է եկել Թէժիր Խան-Շուրայի շինական հասարակութիւնների կողմից, որը ներկայանալու է Կովկասի Փոխարքային և խնդրելու, որ Թէրեքի շրջանի վարչութիւնը մի շարք կտրուկ միջոցներ ձեռք առնէ սաստկացած աւազակութիւնների դէմ։

◆ Թիֆլիսի քաղաքային անասնաբոյժ Լանգը ազատ է արձակվել ձերբակալվելու օրն ևեթ։

◆ 1909 թ. մարտին Թիֆլիսում գումարվելու է 9-րդ Ջրանցքային համագումարը։

◆ Թիֆլիսի բուսաբանական այգու վերատեսուչ Ռօլլօվը մեկնել է սև-ծովեան շրջանը, այնտեղ ճահճային բուսական հետազօտութիւններ կատարելու համար։

ՈՍՏԻԿԱՆԱԿԱՆ ՏԵՂԵԿՈՒԹԻՒՆՆԵՐ

◆ Օգոստոսի 3-ին Ալէքսէևսկայա փողոցում, № 1 տնից, Զավզարօվի նկուղից անյայտ չարագործներ գողացել են 127 րուբլու զանազան իրեր։

◆ Օգոստոսի 1-ին սղնախեցի Իվան Առաքելով, որ ապրում է Մամուկինակի գիւղում Սաւմիլուղում, յայտնել է ոստիկանութեան, որ նրա բացակայութեան ժամանակ երկու շաբաթ առաջ Թիֆլիսեցի Իվան Նազիրօվը առևանգել է իր որդի 11-ամեայ Գէօրգին, որի պատճառով երեխան հիւանդ է։ Նազիրօվին բռնելու միջոցներ են ձեռք առնված։

◆ Օգոստոսի 2-ին ինժեներ տեխնոլոգ Սօլօմօն Ամբարցեանից իր ծառայ Միխայիլ Գօտուէկօվը գողացել է 200 րուբլանոց պօրտսիգարը։

◆ Օգոստոսի 2-ին ոստիկանութիւնը ձերբակալել է Կախէտինսկի փողոցում Թիֆլիսեցի Նիկօ Մուխավերդիէվին, որ երկու անգամ մահվան սպառնալիքով փող է շորթել Թիֆլիսեցի Շաքրօ Մարտիրօսեանից։

ՆԱՄԱԿՆԵՐ ԽՄԲԱԳՐՈՒԹԵԱՆ

(Հեռագրով)

Հին-Նախիջևան, 4 օգոստոսի

Անհամբերաբար խնդրում եմ ձեր լրագրի միջոցով բարոյական ցաւած զգացմունքս արտայայտել Երևանի հոգևոր դպրոցի հոգաբարձութեանն այն որոշման առիթով, որի համաձայն արտաքսվում է ուսուցիչ Սմբատ Սմբատեանցը, որ 24 տարի շարունակ անխափան ծառայել է այդ դպրոցում։

Երևանի բարենորոգչականները ըստ երևոյթին չեն կարողանում գիտակցել իրանց տարրական պատասխանատուութիւնը մեր դպրոցական դժբաղդ գործի լաւագոյն և պատուաւոր աշխատաւորների ծառայութիւնների առաջ։

Բժիշկ Ս. Շահնազարեան

—

Մեղրի, 20 յուլիսի

Մի ամիս առաջ այստեղ վախճանվեց մեր համագիւղացի Աղա Վաչեանցը։

Ի նկատի առնելով հանգուցեալի մատուցած երկարամեայ ծառայութիւնները տեղական ծխական դպրոցին, հոգաբարձութիւնս, որ կոչված է փոխարինելու նրան, իր սեպուհ պարտքն է համարում հրապարակօրէն ցաւակցութիւն արտայայտել նրա կորուստի առիթով։

Միաժամանակ մեր շնորհակալութիւնն ենք յայտնում հանգուցեալ Աղա Վաչեանի հարազատներին, որոնք նրա մահվան առիթով նուիրաբերեցին յօգուտ դպրոցական գրադարանի 100 րուբլի, և համագիւղացի Յովհ. Մալումեանին, որ իր հօր՝ Հայրապետ Մալումեանի մահվան առիթով նոյն նպատակով նուիրեց 50 րուբլի։

Օգտվելով առիթից թոյլ ենք տալիս շնորհակալութիւն յայտնելու ընդհանրապէս այն բոլոր անձանց, որոնք չեն զլանում իրանց օժանդակութիւնը մեր դպրոցին, և մասնաւորապէս մեր համագիւղացի՝ Մերվի վաճառական Աւագ Մելիք-Մկրտչեանցին, որը իւրաքանչիւր տարի նպաստ է ուղարկում դպրոցին 40 րուբլի և Կրասնօվօդսկում գտնվող երիտասարդ մեղրեցիների «Ծոկոսաբեր միութիւն» ընկերութեանը, որ իր սուղ միջոցներով յատկացրել է անցեալ տարի 24 րուբլի իր հաշւով սաներ պահելու համար։

Յոյս ունենք, որ այդ գովելի օրինակները իրանց արժանաւոր հետևողները կունենան մեր հայրենակիցների շրջաններում։

Ցանկալի է, որ մեր հայրենակիցներից նրանք, որոնք երբևիցէ ցանկութիւն են յայտնել այս կամ այն կերպ նպաստել դպրոցին, կամ սաներ պահել իրանց հաշւով, մոռացութեան չը տային և կատարէին իրանց խոստումները։

Ի դիմաց Մեղրիի ծխական դպրոցի հոգաբարձութեան

Գ. Իսրայելեանց

ԱՐՏԱԿԱՐԳ ԲԵՐՔ

(Նամակ խմբագրութեան)

Ալէքսանդրօպօլ, 3 օգոստոսի

Դեմչինսկու առաջարկած եղանակով գարի եմ ցանել։

Սերմը ցանել եմ ապրիլի 13-ին և մայիսի 5-ին բոյսը տեղափոխել եմ (շիթիլ եմ արել)։ Բոլոր շիթիլներից ամենավատ հողում ստացել եմ յուլիսի 25-ին ամենաքիչը 20 հասկ մի հատիկից, իսկ մի շիթիլն էլ տուել է 33 հասկ և ամեն մի հասկն ունի 30 հատիկ։ Այս եղանակը շատ յարմար է սակաւահող գիւղացիների համար։

Գարնանը այս փորձը մտադիր եմ անելու մէկ դեսեատինի վրա։ Այժմ ցանել եմ աշնան ցանքս 2 քառ. սաժէնի վրա։

Գ. Ղարագեօզեան

ՎԵՐԱՆՈՐՈԳՈՒԹԵԱՆ ԿԱՐԻՔԸ ՀԱՅ ԵԿԵՂԵՑՈՒ ՀԱՄԱՐ

(Նամակ խմբագրութեան)

Սոյն վերնագրով ուշադրութեան արժանի մի յօդուած էր հրատարակել այս տարվայ «Արարատ» ամսագրի մայիս-յունիս տետրակի մէջ երիտասարդ Երուանդ վարդապետը։

Հայ եկեղեցու վերանորոգութեան խնդիրը նոր չէ. գրեթէ ծնունդ է առած այն հայ մտքի և ինքնաքննադատութեան զարթումից։ Սակայն, իմ կարծիքով, ոչ մինը մեր՝ մինչև այսօր այդ խնդրի մասին գրողներից՝ այնքան պարզ և համարձակ չէ խօսեցել և այնքան ճշմարիտ ցաւոտ տեղի վրա չէ մատնանշել, ինչպէս Երուանդ վարդապետը։

Այն օրվանից, երբ Քրիստոս դադարեց Քրիստոսով ոգևորված մարդու կենդանի գործունէութեան մէջ իսկօրէն երևան գալուց և դարձաւ պաշտամունքի ու «զանգահարութեան» առարկայ, այն օրվանից շեղվեց ճանապարհից և հետզհետէ կորցնելով իր կենսունակութիւնը գրեթէ յանգաւ անկենդան արարողութեան։ «Մեր կրօնական կեանքը,—գրում է Երուանդ վարդապետ,—որ ամփոփված է մեր եկեղեցու մէջ, համարեա մեռած է բոլորովին, չը նայելով արտաքին բոլոր հանդիսաւորութեան ու զանգահարութեան»։

Քրիստոսի քարոզածը, որ իսկատիպ քրիստոնէութիւն էր, վերածվեց քրիստոնէութեան և դարձաւ ու այսօր է մի վարդապետութիւն, մի դաւանութիւն։ Եւ այս այսպէս անելու մէջ ահագին դեր կատարեց քրիստոնեայ հոգևորականութիւնը, որ հանդիսացաւ առանձին դասակարգ առանձին շահերով, ձգտումներով ու արտօնութիւններով Քրիստոսով միմեանց հետ եղբայրացած անդասակարգ քրիստոնէական աշխարհում։

«Հոգեւորականութիւնը այն մտքով պաշտօնութիւն չէ եւ չը պիտի լինի—ընդգծելով գրում է հայր հեղինակը—ինչպէս հասկացվում է մեզանում եւ է իրականութեան մէջ։ Իսկապէս ասած քրիստոնէական կրօնի մէջ չը պէտք է լինի իբրև առանձին դասակարգ, առանձին գործունէութեամբ հոգևորականութիւն։ Այստեղ իւրաքանչիւր ոք, ամեն առանձին անհատ նոյնքան մօտ է իր Աստուծուն, որքան միւսը, և կարիք չունի ոչ մի միջնորդի... Ուրեմն միայն ընդհանուր քահանայութեան սկզբունքն է ճշմարիտ քրիստոնէութեան համար։ Եթէ այդպէս է, այժմեան ամբողջ հոգևորականութիւնը միայն մի կոչում ու նպատակ կարող է ունենալ—կրթել ու զարգացնել իր խնամքին յանձնված ժողովրդին այնպէս և այն ուղղութեամբ, որ ինքը՝ հոգևորականութիւնը այնպէս, ինչպէս որ կայ, աւելորդ դառնայ ապագայում։ Այդ է ամենագլխաւորը. և մեր բոլորիս նպատակը պիտի լինի այդ գործի համար աշխատել ոյժերի չափով»։

Յանձնարարելով բանասէր ընթերցողներին ձեռք բերել կարդալ Երուանդ վարդապետի վերոգրեալ յօդուածը, վերջացնում եմ իմ ասելիքը նրանով, որ արժէ և շատ յարմար ժամն է մեր եկեղեցու վերանորոգութեան անհրաժեշտ խնդրի մասին մտածելու և հոգալու։ Մեր շուրջը ահագին փոփոխութիւններ են տեղի ունենում, ահագին կազմակերպութիւններ են հրապարակ գալիս, ուր կրօնն առաջին տեղն է բռնած։ Համիսլամականութիւն, միսիօնարութիւն և այլն ունեն կրօնն իրանց կռուան։ Մենք միայն մեր ազգային եկեղեցով անկախ կեանք ու աշխարհ ենք ներկայացնում. այս ազգային եկեղեցական մեր անկախ կեանքը, աշխարհը պիտի վերանորոգենք, պիտի շունչ ու կենդանութիւն մտցնենք։ Այնտեղ պիտի մեռած ու անիմաստ ձևականութիւններին, ցոյցերին, ծէսերին ու «զանգահարութիւնների» բնոյթ կրող պարագաներին խպառ վերջ դնենք և այդ ամենի փոխարէն ամենազօրեղ կենսունակութիւն ու կենդանութիւն մտցնենք. պիտի մի անդասակարգ հայ քրիստոնեայ կենդանի եղբայրութիւն դարձնենք մեր եկեղեցին, որի ամեն մի անդամ իր եղբօր փրկութեան, իր եղբօր օգնութեան, իր եղբօր սիրոյն նուիրված անձն պիտի ճանաչէ և ընդունէ ինքն իրան։

Բարոյական աշխարհների զուումը բիւրեղացումն է, որ պիտի հաշտեցնի հեթանոսութիւնը, իսլամը քրիստոնէութեան հետ։ Կրօնների մի ընդհանուր յայտարարի բերելն է, որ պիտի բերի եղբայրութեան ողջոյնը կրօններով միմեանցից հեռացած, միմեանց թշնամացած ցեղերին ու մարդկանց։

Մի յայտարարի բերելու ամենամեծ խոչընդոտներից մինը՝ հոգևոր դասակարգերն են իրանց վայելած առանձին դիրքերով, իրանց ունեցած առանձին շահերով։

Միմեանց թշնամի կարծված կրօնները մի յայտարարի բերելու ամենամեծ գործօններից մինը հոգևոր դասակարգերն են լինելու, եթէ ոգևորվեն ընդհանուր հոգեւորականութեան գաղափարով։

Մ. ա.-ք. Մելեան

ԱՐՏԱՔԻՆ ՏԵՍՈՒԹԻՒՆ

ՆՈՐ ՊԱՏԳԱՄԱՒՈՐՆԵՐԻ ՆՈՐ ԸՆՏՐՈՒԹԻՒՆ*)

Երիտասարդ Թիւրքերի համար բոլորովին անակնկալ կերպով գործը բոլորովին ուրիշ ընթացք ստացաւ։ Երբ սուլթանը, ընդհանուր ինսպեկտորի հետ հեռագիրներ փոխանակելուց յետոյ տեսաւ, որ ուրիշ ելք չէ մնում, նա հրամայեց մեծ վեզիրին հեռագրել Հիլմի փաշային հետևեալը. «Ժողովրդի ցանկութեամբ և փադիշահի համաձայնութեամբ 1876 թւականի սահմանադրութիւնը նորից իր ոյժի մէջ է մտնում և արդէն հրամայված է մինիստրներին կանոններ մշակել ընտրութիւնների համար։ Թող միայն երիտասարդ-Թիւրքերը հանդարտանան»։

Ընդհանուր ինսպեկտորը ուշ լինելուն (գիշերվայ ժամը 2-ը) իսկոյն լուր տուեց քաղաքագլխին ստացված հեռագրի մասին։ Իսկոյն և եթ մի խումբ երիտասարդ-Թիւրքեր, շրջապատված ամբոխով և զինուորականներով, երաժշտութեան հետ շարժվեցին դէպի ընդհանուր ինսպեկտորի բնակարանը։ Երաժշտութիւնը ամբողջ ժամանակ նուագում էր մարսելիէզը։

Ընդհանուր ինսպեկտորը, չը նայելով ուշ ժամանակին, կարդաց հեռագիրը, շնորհաւորեց շնորհված սահմանադրութիւնը և ասաց. «Նորին մեծութիւն սուլթանը մեզ սահմանադրութիւն շնորհեց, ուստի առաջարկում եմ նրա կենացը»։ Ի պատասխան երիտասարդ Թիւրքերը յայտարարեցին. «Ոչ թէ սուլթանը մեզ շնորհեց սահմանադրութիւնը, այլ մենք վերցրինք, և մենք այդ դեռ կապացուցանենք ապագայում». այնուամենայնիւ, քաղաքավարութեան համար, նրանք, թէև ոչ միահամուռ կերպով, երեք անգամ «կեցցէ սուլթանը» աղաղակեցին, և երաժշտութիւնը առաջին և միակ անգամը նուագեց «Համիդիէ» քայլերգը։

Դրանից յետոյ ամբոխը մարսելիէզի երաժշտութեամբ սկսեց շրջել փողոցներում։ Առաւօտեան 60,000 մարդից բաղկացած ամբոխը հաւաքվեց կառավարչական տունը, խռնվելով նրա բակում և առջևում գտնված հրապարակում։ Այստեղ յայտարարվեց սահմանադրութիւնը, վերջում աղօթեցին, և հասարակութիւնը սկսեց ցրվել դրօշակներով և սպիտակ ու կարմիր ժապաւէններից շինված նշաններով։ Դրօշակների վրա գրված էր. «Կեցցէ հայրենիքը և ազգը»։ Քաղաքում սկսեցին ամեն տեսակ կորպորացիաներ շրջել, զանազան աղաղակներով և միմեանց ազատութիւն շնորհաւորելով։

*) Տես «Մշակ» № 167.

Ոստիկանութիւնը առաջին օրը վերացուեց և նոր կառավարութիւն հաստատուեց երիտասարդ-թիւրքերից ընտրւած, թւով 30 հոգի, որը և իր վրայ վերցրեց կարգի պահպանութիւնը: Ամենուրեք զինւորների պահակներ էին շրջում իրանց օֆիցերներով:

Ցիրւսի որ կարգը օրինակելի էր. ոչ մի սկանդալ, ոչ մի հարբեցող չը կար. սուլթանի հասցէին և ոչ մի կծու խօսք չարտասանվեց:

Յուլիսի 11-ին, 12 ին և 13-ին քաղաքում հրամանութիւն կար և զարդարւած էր դրօշակներով:

12-ին երկաթուղու գնացքով Մոնաստիրից եկաւ զինւոր շտաբի մայոր Նիազի բէյը, որ փախել էր լեռները: Հազարաւոր մարդկանցից բաղկացած ամբոխը դիմաւորեց նրան կայարանում և ուղեկցեց մինչև «Բիւզ կոլէջ» այգին, ուր նրան դիմաւորելու համար եկել էր համարեա թէ ամբողջ քաղաքը: Այստեղ մի արտասուտեսարան տեղի ունեցաւ Էնվեր-բէյի և Հիլմի-փաշայի միջև, որը նոյնպէս որոշել էր ժողովրդի շարքերում մնալ և գտնվում էր հասարակութեան մէջ վերանդայում:

Էնվեր-բէյը չոքեց նրա առաջ և համբուրեց նրա ձեռքը: Հիլմի-փաշան, բարձրացնելով նրան, վերցրեց նրա գլխից ֆէսը և համբուրեց նրա ճակատը:

Դրանից յետոյ Էնվեր-բէյը, ունենալով իր աջ ու ձախ կողմերում կանգնած բոլգարական հրոսակախմբերի ղեկավարներից երկուսին՝ Սրբուսոյին Գինգելեյսկի ղազայից և Դիմկոյին Մոնաստիրի վիլայէթից, ճառ արտասանեց, որը վերջացրեց հետևեալ խօսքերով. «Այժմ մենք բոլորս եղբայրներ ենք, թշնամութիւնը վերացւած է», և համբուրեց երկու վոեվոդներին:

Ընդհանուր ինսպեկտորը ստիպւած էր այդ տեսարանը դիտել և կամայ թէ ակամայ համակերպւել վերաբերւել երիտասարդ-թիւրքերի կոմիտէտի բոլոր գործողութիւններին:

Հիմա կոմիտէտը երբեք դրութեան կատարեալ տէրն է ներկայումս, շատ լաւ իմանալով, որ իր ետևում կանգնած է ամբողջ 3-րդ զօրաբանակը, որին միացաւ և 2-րդը, որ գտնվում է Ադրիանուպոլսի վիլայէթում:

Սահմանադրութիւնից բացի կոմիտէտը ի միջի այլոց ներկայացրել է կառավարութեանը և հետևեալ պահանջները. 1) ամնիստիա բոլոր քաղաքական հանցաւորների համար, 2) [illegible] և 3) [illegible] բոլոր ազգութիւններին [illegible] բանակում ծառայելու:

Յայտնի յունական կոմիտէտը [illegible] իր [illegible] գնալու (?): Ի միջի այլոց, յուլիսի 10-ին դեռ [illegible] մի ժանդարմ կապիտան, որը [illegible] կոմիտէի [illegible] իր ընկերների մասին [illegible] էր արել ընդհանուր ինսպեկտորին: Նրա [illegible] երկու օֆիցերներ և [illegible] նրանից [illegible] Երբ նա [illegible] գնաց, նրանք տեղն ու տեղը սպանեցին նրան:

Յուլիսի 12-ի վաղ առաւօտեան քաղաքից դուրս գնացին [illegible] արշաւանքի [illegible] երկու օֆիցերներ, մի սեմիլ և մի ոստիկանական [illegible], որը Հիլմի-փաշայի մօտ էր ծառայում. [illegible] Հիլմի-փաշային ներկայացնեն, որը ոչ մի խօսք չարտասանեց ի պաշտպանութիւն [illegible]:

Սալոնիկում [illegible] ժողովուրդ գումարվեց. Նահանգի բոլոր կողմերից յատուկ գնացքները, երիտասարդ-թիւրքերի [illegible], [illegible] հասարակութեան [illegible] էին բերում, որպէսզի [illegible] տան իրանց աչքով տեսնելու [illegible]:

Եկել են և դեռ շարունակում են գալ բոլգարական կոմիտէտները: Յուլիսի 14-ին երկաթուղու գնացքով Մոնաստիրից եկաւ յունական «անդարտ»-ների առաջին խումբը [illegible] մօտ 100 հոգի, [illegible] Նրանց կայարանում դիմաւորեց յոյն [illegible], և նրանց բոլորը, ամբոխ ու օֆիցերների ուղեկցութեամբ, շարժվեցին դէպի քաղաքի կենտրոնը՝ «Olympos» հիւրանոցը, որը հիմա «Ազատութեան» հրապարակ է կոչվում, ուր հասարակութիւնը նրանց ցոյցեր արեց, չը նայելով որ դեռ երեկ այդ մարդիկ իրանց ձեռքերը ներկում էին անմեղ զոհերի արիւնով, առանց սեռի և հասակի խտրութեան: Երևում էին օֆիցերներ, որոնք գիտակցաբար անցնում էին «անդարտ»-ների հետ գրկախառնուած, որպէսզի ցոյց տան, որ հիմա ամեն ինչ մոռացւած է, յոյներն էլ եղբայրներ են:

Պէտք է ասել, հենց որ թիւրքական [illegible] սկսվեց, բոլգարական հրոսակախմբերը իսկոյն եւեթ մասամբ շարժման միացան, մասամբ էլ հանգստացրին, սպառնալով դիւրը բռնելու: Իսկ յունական հրոսակախմբերը այդ ժամանակ դեռ շարունակում էին գործել [illegible] բոլգարական գիւղերից, [illegible] Բերկով (?) գիւղի [illegible] մէջ, [illegible] մօտ 25 բոլգարներ

սպանվեցին, առանց հասակի ու սեռի խտրութեան: Դոյրան ղազայում, Փուրկա գիւղի մօտ, դեռ յուլիսի 2-ին պատահմամբ յունական մի հրոսակախումբ գտան, որը պահվել էր այգիներում, որպէսզի ղարանից մի քանի ականաւոր դիրք վայելող բոլգարներ սպանի: Մինչ Սալոնիկում երեք օր շարունակ մարդիկ արդէն եղբայրանում էին, Ստրումիցկայի ղազայում, յուլիսի 12-ին յոյների ձեռքով ութ բոլգարներ մորթոտվեցին:

Այդ բանի դէմ եռանդուն բողոքեցին երիտասարդ-թիւրքերը, որոնք ատրճանակը ձեռքներին ներկայացան բոլոր միտրոպոլիտներին, առաջնորդ եպիսկոպոսներին և յունական շարժման այլ ղեկավարներին և սպառնացին նրանց, որ, եթէ հրոսակախմբերը անմիջապէս վայր չեն դնի զէնքերը, բոլոր ղեկավարները բնաջինջ կ՚ նվեն: Միւս կողմից, տանջված ժողովուրդն էլ, ուրախացած յարմար առիթից, որ կարող է դուրս գալ կրիտիկական դրութիւնից, հրոսակախմբերին հասկացրեց, որ ինքը այլ ևս գիտաւորութիւն չունի նրանց նըպաստել, պահել, ուստի վերջիններին մնում էր միայն մի բան—թողնել իրանց վտանգաւոր արհեստը և, իջնելով լեռներից, գալ գրկախառնվել իրանց դեռ երէկվայ հալածողներին:

Ամեն կողմից Սօլուն են գալիս բոլոր ազգութիւնների կօմիտէտները, և ես պէտք է ձեր ուշադրութիւնը հրաւիրեմ մի մասնաւորապէս հետաքրքրական տեսարանի վրա. այս օրերս երեկոյեան, հասարակական այգու մօտ, հրապարակի վրա, բոլգարական կօմիտէտները յունականների հետ միասին պարում էին, իսկ օֆիցերներն էլ նրանց զանազան հիւրասիրութիւններ էին ուղարկում:

Ներկայումս կօմիտէտը շարունակում է իր նիստերը, ծրագիրներ մշակելով ապագայի համար: Նրանք ամեն տեղ, մինչևիսկ գաւառներում, բոլոր ազգութիւններից խառը մէջլիսներ են ընտրել, որոնք բացառապէս զբաղված են յանցաւորներին դատելով: Նոր հաստատված այդպիսի մի դատարան Գեվգելիում մահվան դատապարտեց յուլիսի 16-ին մի բոլգարի, որը կատաղած դրութեան մէջ խեղդել էր իր մօտ ծառայող 10 տարեկան երեխային նրա համար միայն, որ սա միամտաբար յայտնել էր հասարակութեանը՝ թէ իր տէրը ծախած կաթին ջուր էր խառնում:

Այդպիսի դատավարութեան մի քանի օրինակներ էլ Սամբիում կան, ուր այսօր, յուլիսի 18-ին, պէտք դատվեն՝ մի թիւրք կառապան, որը անձնական վրէժով սպանել է ոստիկանին, մի հրեայ և մի յոյն, նոյնպէս սպանութեան համար:

Ներկայումս մեր աչքերի առաջ Մակեդոնիայում այնպիսի անցքեր են տեղի ունենում, որոնց տեղը կարող էր գուցէ միայն մի որևէ ֆանտաստիքական վէպը լինել:

ՆԱՄԱԿ ՖՐԱՆՍԻԱՅԻՑ

(Սեփակ. թղթակց.)

Պարիզ, 4 օգոստոսի (Ն. տ.)

Պարիզի բանւորները յուլիսի 31 ին (Ն. տ.) ունեցան ընդհարում զօրքի և ոստիկանութեան հետ: Բանւորներից 3 կամ 4-ը սպանված են, իսկ օֆիցերներից 69 թեթև և ծանր վիրաւորված:

Ահա թէ ինչպէս տեղի ունեցաւ այդ ընդհարումը:

Պարիզից 16 կիլօմետր հեռաւորութեան վրա գտնվող մի գիւղաքաղաքում—Villeneuve S. Gaorges, 2-3 հազար բանւորներ, փայտաշէնքեր և նաւեր կառուցանողներ, վճռեցին գործադուլ անել:

Աշխատաւորների միութիւնների դաշնակցութիւնը կոչ արձակեց, և ըստ կոչի ահա Պարիզի բանւորներից շատերը սկսեցին միանալ Villeneuve ի բանւորների հետ և ի նշան միութեան նոյնպէս ցոյցեր անել:

Բայց այդ միութիւնը, չը նայած իր բուն նպատակին—պաշտպանել աշխատաւորների տնտեսական շահերը, վաղուց է արդէն ենթարկվել «յեղափոխական սինդիկալիզմի» պրօպագանդային:

Կլէմանսօն, որ կողմնակից է այն տեսակ հասարակապետութեան, ուր տիրում են կարգ, խաղաղութիւն, արդարութիւն, օրէնք,—ուղարկեց ոստիկաններ, ձիաւոր դրագուններ և հասարակ զինւորական խումբ, որ նրանք հսկեն և չը թոյլ տան ցոյց անողներին խանգարել ուրիշ բանւորներին, նրանց գործից հանել:

Ցոյց անող բանւորները իրանց պահում են այլ կերպ. ուզում են զօրքին իրանց ընկերացնել, բայց զօրքը մնում է անսասան: Նրանք կրակում են մօտ 100 անգամ ատրճանակներից, յետոյ գնում են մօտակայ երկաթուղու կայարանը, սարքում են 5 բարրիկադներ քարերից և սկսում քարեր, երկաթներ նետել զինւորների վրա: Զօրապետը (գեներալ) նոյնիսկ վիրաւորվում է երեսից:

Երբ մի քանի անգամ առաջարկում են դադարել, երբ 69 հոգի արդէն վիրաւորված են լինում թէ օֆիցերներից և թէ զինւորներից, ահա սկսվում է վերջիններիս կողմից հրացանաձգութիւն: Բայց առաջին անգամ զինւորները կրակում են օդի մէջ.

Այդ ժամանակ բանւորների կողմից 3 ըսպանված և 16 ծանր և աւելի թեթև վիրաւորներ են լինում:

Երբ որ քաղաքում իմացվում է այդ մասին, «աշխատաւորների ընդհանուր միութիւնների դաշնակցութիւնը» կոչ է արձակում—ի նշան սգի՝ կատարել գործադուլ օգոստոսի 3-ին, երկուշաբթի օրը, բայց գործադուլ ընդհանուր 24 ժամվայ համար:

Դաշնակցութիւնը իր թերթում՝ «La voix du peuple», անուանելով Կլեմանսօյին «կարմիր», իսկ ընդհարումը «կոտորած», նոյնպէս յորդորում է ի նշան սգի 24 ժամվայ գործադուլ անել:

Եւ ահա շաբաթ օր՝ օգոստոսի 1-ին, և կիրակի, օգոստոսի 2 ին, թէ հասարակութիւնը, թէ դաշնակցութիւնը և թէ մամուլը զբաղված են այդ սպասելիք գործադուլով:

Կառավարութիւնը հրամայում է յետաձգել մի սպանված բանւորի թաղումը: Հասարակապետութեան դատախազը յայտարարում է քրէական գործ ընդդէմ ապստամբիչների և ապստամբութիւն քարոզողների:

Սկսվում են ձերբակալութիւններ: Առաջ ձերբակալում են «աշխատաւորների ընդհանուր միութեան» 6 անդամի, իսկ յետոյ՝ բոլոր 18 անդամներին, և ուղարկում բանտ:

Աշխատանքի տան և այդ միութիւնների տան առաջ դնում են ոստիկաններ և սկսում են խուզարկութիւններ:

Ձերբակալում են այդ պրօպագանդայի պարագլուխներին, խլում են նոր թռուցիկներ աւելի խիստ ոճով գրված:

Ահա գալիս է և երկուշաբթի օրը:

Արդեօք աշխատաւոր Պարիզը իրօք 24 ժամ պիտի գործադուլ անէ թէ ոչ—ահա հարց, որ հետաքրքրում է թէ մամուլին և թէ հասարակութեանը:

Բանից դուրս է գալիս, որ ոչ յուսաւորութիւնը, ոչ էլ երթևեկութիւնը չը խանգարվեցին. ընդհակառակը շատ հրատարակող բանւորական միութիւններ ուղղակի ապստամբվեցին ընդհանուր աշխատաւոր. միութեան դէմ. նրանց հետ և ամբողջ մամուլը, գտնելով, որ յայտարարել ընդհանուր գործադուլ՝ կը նշանակէ գնալ հակառակ աշխատաւորի և աշխատանքի ազատութեան դէմ. ամեն ոք ազատ է ըստ իր կամքի աշխատել կամ չաշխատել:

Հակադինւորական Հէրվէ իր «Հասարակական կռիւ» թերթում քարոզում է ապստամբութիւն և գործնական դիմադրութիւն:

Հերվէն խմբագրութեան առջև ցցում է մի փայտ կարմիր դրօշակով, Կլեմանսօյի պատկերը ցցում փայտի վրա, ներքևը գրելով «Ցաղթող»:

«La voix du peuple» և «Humanité», անուանելով Կլեմանսօյի կառավարութիւնը դաւաճան, գովաբանում են բանւորներին: Իսկ ամբողջ մամուլը ևս շատ անբաւական է, որովհետև երկուշաբթի օր մի քանի լրագրեր չը կարողացան լոյս տեսնել, իսկ շատերը լոյս տեսան:

Ահա ինչու բոլորն էլ հաստատում են, որ յեղափոխական սինդիկալիզմը չունեցաւ աջողութիւն:

Իրօք ոչ մի ընդհանուր գործադուլ չը կար, այլ մասնաւոր:

Տ. Ա.

«ՄՇԱԿԻ» ՀԵՌԱԳԻՐՆԵՐ

ՊԵՏԵՐԲՈՒՐԳԻ ՀԵՌԱԳՐ. ԳՈՐԾԱԿԱԼ.

Ներքին

3 օգոստոսի

ԽԱՐԿՕՎ: Հէլֆերիխ Սադէի գործարանում մի բանւոր ծանր վիրաւորեց վերատեսչին և ձերբակալվեց:

ՆՈՎՕՉԵՐԿԱՍԿ: Դօնեան պօլիտեխնիկումի համար ստացվեցին 642 խնդրագրեր, որոնցից ընդունվեցին 80-ը; 70 ը տեղացիներ են, իսկ օտարաքաղաքացիները ընդունվում են վիճակով:

Արտաքին

3 օգոստոսի

ՀԱԱԳԱ: Թագաւորական հրովարտակով վերացվում է այն յատուկ մաքսը, որ սահմանված էր Ռուսաստանից ներմուծվող շաքարի համար:

ԼՕՆԴՕՆ: «Times» ի ասում է, որ թէև ռուսական յայտնի նօտան ոգևորված է համակրական և համբերատարութեան ոգով, որը մեծ գոհունակութիւն է պատճառել Կ. Պոլսում, բայց և այնպէս հազիւ թէ նրանից կարելի է եզրակացնել՝ թէ ներկայումս օտարազգի օֆիցերները կը հեռանան Թիւրքիայից: Նրանց նշանակելու շարժառիթները դեռ չեն կորցրել ամբողջ ույժը: Յոյս ունենք, որ երիտասարդ թիւրքերը բաւականաչափ շրջահայեաց կը լինեն և կը հասկանան, որ այժմ ժամանակը չէ ճնշում գործ դնել մեծ պետութիւնների վրա Մակեդոնիայի վերաբերութեամբ. Երիտասարդ թիւրքերը կաշխատեն պահպանել ․․ Եւրոպայի համակրանքը դէպի իրանց, եթէ վաղաժամօրէն չը ձգտեն վերջնականապէս ապարտել մակեդոնական գործը, որ վերին աստիճանի անյօժարակամ կերպով սկսել են մեծ պետութիւնները: Մեծ պետութիւնները դրդված էին իրանց վրա տրված պատասխանատւու-թիւնից, որը իր ժամանակին ուրախութեամբ կը ձգեն իրանցից:

Խմբագիր՝ ԱԼԷՔՍԱՆԴՐ ՔԱԼԱՆԹԱՐ
Հրատարակիչներ՝ Ա. ՔԱԼԱՆԹԱՐ
Ց. ՏԷՐ-ՄԱՐԿՈՍԵԱՆ
Հ. ԱՌԱՔԵԼԵԱՆ

ՅԱՅՏԱՐԱՐՈՒԹԻՒՆՆԵՐ

ԱՌԱՋԻՆ ՄԱՍՆԱՒՈՐ ՀԻՒԱՆԴԱՆՈՑ
ԲԺՇԿԱՊԵՏ Բ. ՆԱԻԱՍԱՐԴԵԱՆԻ
Հիմնված 1880 թ.
(Գուկիա, Վօրօնցօվի արձանի հանդէպ)
Ամեն օր, բացի կիրակի օրերից
ԱՌԱՒՕՏԵԱՆԸ՝
Բ. Ա. ՆԱԻԱՍԱՐԴԵԱՆ—11—12 ժ. վիրաբուժութեան և վեներական (սիֆիլիս) հ.
Կ. Մ. ՉԻԿՕՎԱՆԻ—9½—10 ժ. աչքի ներքին և նեարդային:
Զ. Ի. ԲԱՐԱՍԱՄԵԱՆՑ—10—11 ժ. մանկաբարձութեան, կանանց և երեխայոց հ.:
Ն. Տ. ՄՈՒԼԻՆ—10—12 ժ. ականջի, կոկորդի և քթի հիւ.:
Մ. Գ. ԱԻԵՏԻՍԵԱՆ—11—12 ժ. մորթու, վեներակ., վիրաբուժութեան և միզասեռ.
Ա. Մ. ՓՈՒՂԻՆՕՎ—12—1 ժ. ներքին և երեխայոց ծաղկահատ.:
Ա. Գ. ԿԱՐԱՊԵՏԵԱՆՑ—1—1½ ժ. ներքին և երեխայոց հ.:
ԿԻՆ-ԲԺԻՇԿ Ա. Ի. ՇՉԵՐԲԻՆԱ—1½—2 ժ. մանկաբարձութեան:
Գ. Ց. ԳՈՒՐԳԵՆՕՎ—12—12½ ժ. կանանց և մանկաբարձութեան:
ԵՐԵԿՈՆԵՐԸ
Ա. Ց. ԳՐԻԳՈՐԵԱՆ—6—7 ժ. վիրաբուժ., վեներական, միզասեռ և մորթու հ.
Վճարը 50 կ.: Չքաւորները ձրի: Համախորհրդի (կօնսիլիում) և օպերացիայի համար առանձին:
Հիւանդանոցի վերատեսուչ՝
Բժշկապետ Բ. Նաւասարդեան

Բ Ժ Շ Կ Ա Պ Ե Տ
Տ. ԳԷՈՐԳ-ԲԷԳԵԱՆ
ԱՉՔԻ ՀԻՒԱՆԴՈՒԹԻՒՆՆԵՐ
Ընդունելութիւնն ամեն օր
Առաւօտեան ժամի 9-ից մինչև 12
Երեկոյեան » 5-ից մինչև 7
Վիլեամինօվսկայա փողոց № 8.
(ե. հ. շ.) 100—97

Վաճառվում են՝
Յովհ. Արարաջեան. «ՄԱՅՐԵՆԻ ԼԵԶՈՒ» պատկերազարդ. I տ.—25 կ., II տ.—30 կ. III տ.—40 կ.:
Ա. Արարաջեան. «ՏԱՐՐԱԿԱՆ ՔԵՐԱԿԱՆՈՒԹԻՒՆ», գինը 20 կ.:
Պահեստները. կազմողի մօտ՝ Александрополь, Ов. Арабаджіану, Թիֆլիսում՝ Книжн. магазинъ „Гуттенбергъ". Բագւում „Сотрудникъ" գրավաճառանոցում, Կարսում՝ Յովսէփ Արարեանի մօտ: Վաճառվում են նաև Կովկասի բոլոր յայտնի գրավաճառանոցներում:
|| Գրավաճառներին ձեռնտու պայմաններ ||
(կ. ե.) 10—2

Նոր-Նախիջևանի բեմականաւարs և Ռոստովի եrաժշտական դպrոցի (Муз. уч. отд. Импер. Рус. Муз. Общ.) վկայագրով
երգեցողութեան մասնագէտ
→ ՌՈՒՍՈՒՑԻՉ ԵՒ ԽՄԲԱՊԵՏ ←
ուսուցչութեան և խմբապետութեան ՊԱՇՏՕՆ Է ՈՐՈՆՈՒՄ: Հասցէ՝ Владикавказъ, Мѣщанская, № 35, д. Шошіева, для С. А.
(ե. հ. շ.) 3—1

ՄԵԼԻՏՕՊՕԼԻ
Ս. Աւետման եկեղեցու համար հարկաւոր է
ՄԻ ՔԱՀԱՆԱՅ
Միջնակարգ դպրոց աւարտած
Գերադասելի է համալսարանաւարտը: Պայմանների մասին դիմել՝ Мелитополь, Тав. губ., Ктитору С. С. Мадиньянцу.
(ե. հ.) 2—1

ՀՐԱՒԷՐ
Ալէքսանդրօպօլի Ս. Լուսաւորչի «Արփեան» դպրոցի (երկդասեան) հոգաբարձութիւնը հրաւիրում է ուսուցիչներ:
Պայմանների մասին դիմել հոգաբարձութեան, նախապէս ներկայացնելով պահանջված դօկումենտները:
Ս. Լուսաւորիչ եկեղեցու «Արփեան» դպրոցի հոգաբարձութիւն
(կ. ե.) (ապ.) 2—2

ՄԻՋՆԱԿԱՐԳ ԴՊՐՈՑԱՒԱՐՏ
ՄԻ ՓՈՐՁՎԱԾ
— ՈՒՍՈՒՑԻՉ-ԽՄԲԱՊԵՏ —
Դասեր է որոնում հայոց դպրոցներում բոլոր առարկաներից
Պատրաստում և կառավարում է քառաձայն խումբ եկեղեցում և դպրոցում:
Հասցէն՝ Редакція „ГЕХАРВЕСТЪ", регенту.
(ու. շ. կ. ե.) 4—4

ՈՒՍՈՒՄՆԱՐԱՆ-ՊԱՆՍԻՈՆ
ՅՈՎՍԷՓ
Մելիք-Ջհանեանցի
Церковная ул. д. № 11. (близъ памятника Воронцова)
Ընդունվում են աշակերտներ գիշերօթիկ և երթեւեկ և պատրաստում են բոլոր միջնակարգ դպրոցների համար: Աւանդվում են ռուս, հայ, գերման, լատին և ֆրանսիական լեզուներ: Այստեղ կազմակերպված են և խմբական պարապմունքներ միջնակարգ դպրոցների բարձր դասարաններ մտնել ցանկացողների համար: Առարկաներ աւանդելու համար հրաւիրված են մասնագէտ ուսուցիչներ: Ի միջի այլոց աւանդվում է և իտալերէն:
(օ. մ.) 20—12

ԽՐՕՆՕՄԵՏՐ ԺԱՄԱՑՈՅՑ
ՊԱՐԻԶԵԱՆ ԺԱՄԱՑՈՅՑ
„ԽՐՕՆՕՄԵՏՐ"
ոչնչով չէ տարբերվում իսկական ոսկէ ժամացոյցից, ոսկեջրված է էլէկտրականութեան օգնութեամբ իսկական ոսկու երեք շերտով: Ընթացքը ստուգված է պարիզեան հանրադիտարանի ժամերով և այս դէպքում իրանից ներկայացնում է ժամացոյցի տեխնիկայի վերջին խօսքը: Խփանները (крышки) զեղ/զկացված են շնորհալի քանդակով: Գինը՝ տղամարդկանց բաց № 6-ը 6 ր. 50 կ. և փակ № 13 ը 8 րուբլի:
Կանանցը լինում է միայն փակ՝ 9 րուբլի արժեքով:
Փաստներն ուղարկելու համար գներից վերցվում է—Եւրոպական Ռուսաստան 50 կ. և Ասիական՝ 75 կ.: Ծրարերը ձրի:
Ժամացոյցն ուղարկվում է անմիջապէս պատւէր ստանալուց յետոյ:
Գրաւական ուղարկողներին ձրիաբար տրվում է ժամացոյցի շղթայ:
Պատւէրները հասցէագրել՝
Московскому Центральному складу часовъ
Москва, домъ Виноградова, 126.
(ե.) 20—2

ՖԻՆԱՆՍՆԵՐԻ ՄԻՆԻՍՏՐՈՒԹԵԱՆ ԻՐԱՒԱՍՈՒԹԵԱՆ ՏԱԿ ԳՏՆՎՈՂ
ՀԱՇՒԱՊԱՀՈՒԹԵԱՆ ԿՈՒՐՍԵՐ
ՆԻԿՈՂԱՅՈՍ ԱԲՐԱՀԱՄԵԱՆԻ
Հեղինակ «Առևտրական, գործարանական և նաւթարդիւնաբերութեան հաշւապահութեան ձեռնարկի», որ ֆինանսների մինիստրութեան ուսումնասիրական բաժնի կողմից ընդունված է իբրև օժանդակ ձեռնարկ առևտրական դպրոցներում և նրանց գրադարաններում:
Սովորեցնում և պատրաստում են
ԵՐԿՈՒ ՍԵՌԻ անձանց, գործնական ձևով հաշւապահութիւն և ուրիշ մասնագ. առարկ.
Ներկայ տարվայ կուրսերում բացի սովորական մասնագիտական առարկաներից աւանդվելու է ձրիաբար քաղաքական տնտեսութիւն (политическая экономія) և որոշ վճարով կամաւոր սղագրութիւն (стенографія):
Ընդունելութիւնն ամեն օր, ժամը 4-ից մինչև 7-ը երեկոյեան. 9-ից մինչև 10-ը առաւօտեան: Պարապմունքները սկսվելու են 1908 թ. սեպտեմբերի 15-ից, պարբերաբար ամեն 4 ամիս, ամենայն օր ճաշից յետոյ: Ծրագիրը ուղարկվում է ձրի:
Դասընթացքը աւարտողներին տրվում են, ֆինանսների մինիստրութեան թոյլատրած ծրագրի համաձայն, ատեստատներ:
Դրանից անկախ՝ բացված է քիչ պատրաստականութիւն ունեցող անձերի համար առանձին լրացուցիչ և կրկնողութեան կուրսեր ռուսաց լեզուի և թւաբանութեան համար:
Ցանկացողներին խնդրում են դիմել գրաւոր կերպով կամ անձամբ կուրսերի հիմնադրին Թիֆլիսում. Н. В. Абраамяну, Николаевская ул., № 22, ամեն օր: Վերևում յիշած ձեռնարկը ծախվում է Ռուսաստանի բոլոր գրավաճառանոցներում: Օտարաքաղաքացիները գիրքը գնելու համար կարող են դիմել հեղինակին, առանց պօստի ծախս վճարելու: ԳԻՆՆ Է 3 ր. 50 կոպէկ:
(կ. ե. հ.) 20—3

Типографія „Экономія" Ав. Мугдусіакопова съ С-ми Большая Вавкозая ул. № 3.